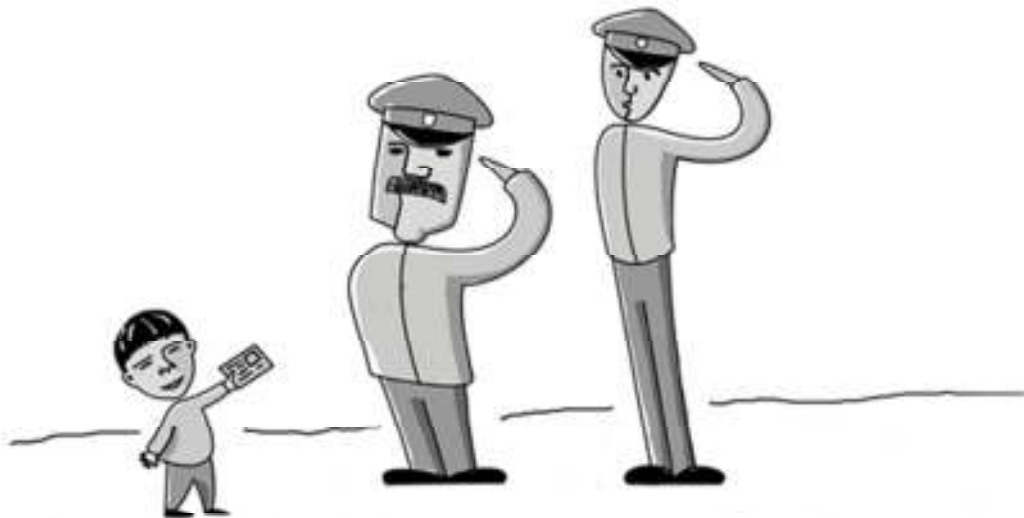

„Právne aspekty práce s odlúčenými deťmi“

Katarína Fajnorová

Liga za ľudské práva, o. z.

Jún 2015

Obsah

Úvod

Kapitola 1: Základné právne princípy

- 1.1. Najlepší záujem dieťaťa
- 1.2. Princíp nediskriminácie
- 1.3. Právo na ochranu a náležitú starostlivosť
- 1.4. Vypočutie názoru dieťaťa/ právo participácie
- 1.5. Právo na informácie
- 1.6. Právo na tlmočníka
- 1.7. Dôvernosť/ zachovávanie mlčanlivosti
- 1.8. Rešpektovanie kultúrnej identity
- 1.9. Včasnosť prijatých riešení
- 1.10. Trvalé riešenie

Kapitola 2: Zlúčenie s rodinou ako primárne právne riešenie (vrátane Dublinského konania)

- 2.1. Proces zlúčenia rodiny
- 2.2. Smernica o práve na zlúčenie
- 2.3. Dublinské nariadenie (tzv. Dublin III)
- 2.4. Dokumenty potrebné k zlúčeniu rodiny

Kapitola 3: Medzinárodná ochrana ako riešenie u odlúčených detí, ktoré sú utečencami

- 3.1. Konanie o udelenie azylu
- 3.2. Typy rozhodnutí v azylovom konaní
- 3.3. O čom by malo dieťa vedieť/ byť poučené pred vstupom do azylového konania?
- 3.4. Základné rozdiely medzi azylom a doplnkovou ochranou

Kapitola 4: Ďalšie možnosti trvalého riešenia právneho postavenia maloletého bez sprievodu v SR

- 4.1. Udelenie trvalého pobytu na neobmedzený čas
- 4.2. Udelenie štátneho občianstva SR
- 4.3. Dlhodobý pobyt
- 4.4. Tolerovaný pobyt

Kapitola 5: Prijatie dieťaťa v detskom domove – od umiestnenia po osamostatnenie sa

- 5.1. Prvotné úkony
- 5.2. Jednotlivé fázy pobytu dieťaťa (nultá, adaptačná, stabilizačná, príprava na budúcnosť)
- 5.3. Príprava na dospelosť

Prílohy, relevantné právne predpisy, odporúčaná literatúra

Úvodné slovo

Tento manuál je určený predovšetkým sociálnym pracovníkom detského domova pre maloletých bez sprievodu, a jeho cieľom je poskytnúť prehľad právnych štandardov pre prácu s touto cieľovou skupinou detí. Užitočné informácie v ňom môžu nájsť ďalší profesionáli pracujúcimi s maloletými bez sprievodu, napr. opatrovníci, psychológovia či právnici, pre ktorých je problematika maloletých bez sprievodu novou oblasťou ich záujmu.

Manuál je rozčlenený do piatich kapitol. Prvá kapitola poskytuje prehľad právnych princípov a práv detí vyplývajúcich z Dohovoru o právach dieťaťa, ktorým je Slovenská republika viazaná a teda všetci aktéri štátu by mali tieto princípy dodržiavať a aplikovať pri práci s deťmi. Osobitný dôraz kladiem na princíp najlepšieho záujmu dieťaťa ako základného princípu pri práci s dieťaťom a rozoberám ho podrobnejšie, poukazujúc predovšetkým na Všeobecný komentár Výboru pre práva dieťaťa vo vzťahu k aplikácii tohto princípu, a na odporúčania Programu odlúčených detí v Európe (SCEP) a Úradu Vysokého komisára pre utečencov (UNHCR). V druhej kapitole sa venujem otázke zlúčenia rodiny ako primárneho právneho riešenia pre maloleté dieťa bez sprievodu, vrátane Dublinského konania. Tretia kapitola je venovaná medzinárodnej ochrane (azyl a doplnková ochrana) ako možného právneho riešenia situácie u tých detí, ktorí sú utečencami. Štvrtá kapitola je venovaná popisu ďalších možností trvalého riešenia právneho postavenia u detí bez sprievodu, konkrétne sa zaoberá žiadosťou o štátne občianstvo a podaním žiadosti o trvalý pobyt na neobmedzený čas. V tejto kapitole poskytujem informácie taktiež o tolerovanom pobyte, ktorý, napriek tomu, že má len dočasný charakter môžu v konečnom dôsledku viesť k udeleniu pobytu trvalého charakteru (trvalý pobyt na neobmedzený čas alebo dlhodobý pobyt, ktorý tu tiež vysvetľujem) alebo k udeleniu štátneho občianstva SR dieťaťu. A napokon, záverečná, piata kapitola sa venuje otázke postupov po umiestnení dieťaťa (prvotné postupy), popisuje jednotlivé fázy pobytu (nultá, adaptačná, stabilizačná) a napokon stručne popisuje proces prípravy na dospelosť poskytujúc upozornenia na zmeny v právnom postavení dieťaťa, ktoré je potrebné mať na pamäti, a aké právne informácie je vhodné dieťaťu poskytnúť pri príležitosti jeho prechodu do dospelosti a prípadnému odchodu z detského domova a osamostatnenia sa. Každá kapitola obsahuje okrem popisu právneho stavu aj viaceré upozornenia (sú v texte označené slovami „dôležité“, „pozor“, príp. „poznámka“); ide o akési praktické rady, na ktoré je dobré pamätať.

Manuál je pomerne obsiahly, avšak verím, že je štruktúrovaný prehľadne a jednoducho sa v ňom dajú vyhľadať tie právne informácie, ktoré ten ktorý profesionál, ktorý ho používa potrebuje v danom momente či danej situácii zistiť alebo overiť. Čitateľ, resp. používateľ manuálu ho nevyhnutne nemusí prečítať celý na jeden dúšok, ako román, ale zámerom skôr je, aby si v ňom mohol jednoducho a promptne vyhľadať práve tie informácie, ktoré potrebuje pri riešení konkrétnej situácie.

V poslednej, piatej, kapitole som si dovoľila načrtnúť aj niektoré postupy a rady, ktoré nie sú právneho charakteru a sú zamerané skôr na prácu s dieťaťom, súvisia však s rešpektovaním práv dieťaťa a predovšetkým jeho najlepšieho záujmu. Tu vychádzam z množstva naštudovaných materiálov a skúseností za roky práce a komunikácie s deťmi bez sprievodu a odkazujem na odporúčania odborníkov (napr. SCEP, Diagnostického centra v Prahe, UNHCR či Rady Európy).

Manuál vznikol po konzultácii s a s podporou Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny. Názory v ňom prezentované sú však výlučne názormi autorky a Ústredie nenesie žiadnu zodpovednosť za ich korektnosť. Zároveň ďakujem kolegyniam Miroslave Mittelmannovej, advokátke, a Alexandre Malangone, právničke, za ich cenné rady, ktorými prispeli k vzniku tohto manuálu.

Kapitola 1

Základné právne princípy

Vychádzajú z Dohovoru o právach dieťaťa

1. Najlepší záujem dieťaťa

Dohovor o právach dieťaťa

Článok 3

1. Záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí, či už vykonávaných súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.

Všeobecný komentár č. 14 Výboru OSN pre práva dieťaťa (preklad do slovenčiny v prílohe)

V tomto všeobecnom komentári Výbor podrobne rozpracoval článok 3 Dohovoru:

„Pri akýchkoľvek postupoch a rozhodnutiach týkajúcich sa detí, nech už uskutočňovaných verejnými inštitúciami alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi, posúdenie najlepšieho záujmu dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom.“

- „**postup**“ – úkony, konania, návrhy, služby, procesy, ostatné opatrenia, nečinnosť je tiež postupom
- „**verejnú/súkromnú inštitúciu/ zariadenia sociálnej starostlivosti**“ – všetky verejné a súkromné inštitúcie a zariadenia, ktorých práca a rozhodnutia majú vplyv na deti a uplatňovanie ich práv
- „**súdy**“ – všetky súdne konania na všetkých stupňoch
- „**občianske konania**“: napr. určenie otcovstva, zneužitie/zanedbanie dieťaťa, zlúčenie rodiny, konanie o osvojení, o zverení do starostlivosti, o určení bydliska, úpravy styku a pod.
- „**správne orgány**“: postupy vo sférach vzdelania, starostlivosti, zdravia, životných podmienok, ochrany, azylu, cudzineckého práva/pobytové otázky, prístupu ku št. občianstvu a pod.
- „**musí byť prvoradým hľadiskom**“: právna povinnosť; štátne orgány nemôžu vykonávať voľnú úvahu, či najlepší záujem dieťaťa má byť posúdený a či mu má byť daný náležitý význam pri prijímaní akýchkoľvek opatrení¹

Priama aplikovateľnosť čl. 3 Dohovoru – štátne orgány musia vždy jasne v každom prípade týkajúcom sa postupov a rozhodnutí vo veciach detí objasniť, ako konkrétne vzali najlepší záujem

¹ V niektorých krajinách je určovanie najlepšieho záujmu osobitným konaním

dieťaťa do úvahy. **Nestačí len odkazovať na pravidlo najlepšieho záujmu dieťaťa všeobecne, alebo tvrdiť, že najlepší záujem dieťaťa je zapracovaný do určitých postupov, či politik (...)**

Novelizovaný **zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine** by mal obsahovať návod k tomu, čo by zodpovedné orgány mali zohľadniť pri určovaní a posudzovaní najlepšieho záujmu dieťaťa:

Čl. 5

Záujem maloletého dieťaťa je prvoradým hľadiskom pri rozhodovaní vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. Pri určovaní a posudzovaní záujmu maloletého dieťaťa sa zohľadňujú najmä

- a) úroveň starostlivosti o dieťa,
- b) bezpečie dieťaťa ako aj bezpečie prostredia, v ktorom sa dieťa zdržiava,
- c) ochrana dôstojnosti ako aj duševného, telesného a citového vývinu dieťaťa,
- d) okolnosti, ktoré súvisia so zdravotným stavom dieťaťa alebo so zdravotným postihnutím dieťaťa,
- e) ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do dôstojnosti a ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do duševnej, telesnej a citovej integrity osoby, ktorá je dieťaťu blízkou osobou,
- f) podmienky na zachovanie identity dieťaťa a na rozvoj schopností a vlôh dieťaťa,
- g) názor dieťaťa a jeho možné vystavenie konfliktu lojality a následnému pocitu viny,
- h) podmienky pre vytváranie a rozvoj vzťahových väzieb s obidvomi rodičmi, súrodencami a s inými blízkymi osobami,
- i) využitie možných prostriedkov na zachovanie rodinného prostredia dieťaťa, ak sa zvažuje zásah do rodičovských práv a povinností.“²

Treba však zdôrazniť slovíčko „najmä“, ktoré znamená, že **uvedený výpočet nie je vyčerpávajúci**, t.j. môžu existovať ďalšie dôležité faktory, ktoré môže byť potrebné, v závislosti od okolností individuálneho prípadu, zohľadniť. Vychádzajúc zo Všeobecného komentára č. 14 Výboru pre práva dieťaťa, **dôležité môže byť vziať do úvahy tiež nasledovné:**

- Pokiaľ ide o bezpečie dieťaťa a bezpečie prostredia, v ktorom sa dieťa zdržiava, dôležité je mať na pamäti právo dieťaťa na ochranu pred všetkými formami fyzického a psychického násillia, zranenia alebo zneužitia, sexuálneho obťažovania, tlaku rovesníkov, šikanovania, ponižujúceho zaobchádzania, a pod., ako aj ochranu pred sexuálnym, ekonomickým a iným vykorisťovaním, drogami, pracovným, vojenským konfliktom, atď." (bod 73 Všeob. kom. č. 14).
- Pokiaľ ide o zachovanie identity dieťaťa, Všeobecný komentár špecifikuje, že "identita dieťaťa zahŕňa vlastnosti, ako je pohlavie, sexuálna orientácia, národnosť, náboženstvo a presvedčenia, kultúrna identita, osobnosť" (bod 55 Všeob. kom. č. 14).
- V rámci podmienok na rozvoj schopností a vlôh dieťaťa je veľmi dôležité vždy zohľadniť "podmienky na vzdelanie" (bod 79 Všeob. kom. č. 14).
- A v neposledom rade: "stav zraniteľnosti dieťaťa, ako aj postihnutie, príslušnosť k menšinovej skupine, status utečenca alebo toho, kto si hľadá útočisko, obeť zneužitia, život na ulici, atď." (bod 75 Všeob. kom. č. 14).

² Po schválení v Národnej rade SR by mal byť účinný od 1.1.2016

Všeobecný komentár č. 14 obsahuje tiež prvky, ktoré sa pri posudzovaní najlepšieho záujmu majú zohľadniť, zakotvuje a popisuje niektoré dôležité **procesné záruky** na zaručenie implementácie najlepšieho záujmu dieťaťa. Tieto záruky sa týkajú práva dieťa vyjadriť svoj vlastný názor, zisťovania skutkových okolností, vnímania času dieťaťom, právneho zastúpenia, právneho odôvodnenia, mechanizmov preskúmania alebo prehodnotenia rozhodnutí a posúdenia vplyvu práv dieťaťa (CRIA). Odporúčame si tieto dôležité procesné záruky prečítať priamo v Komentári (v prílohe).

Najlepší záujem dieťaťa bez sprievodu podľa Programu na ochranu odlúčených detí v Európe (Separated Children in Europe Programme – SCEP):

Najlepší záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri všetkých konaniach s odlúčeným dieťaťom. Každé posúdenie či určenie najlepšieho záujmu sa musí uskutočniť zohľadniac individuálne okolnosti každého dieťaťa a musí zohľadniť:

- Rodinnú situáciu dieťaťa
- Situáciu v krajine pôvodu dieťaťa
- Osobitosti, ktoré spôsobujú zvýšenú zraniteľnosť dieťaťa
- Bezpečnosť dieťaťa a riziká, ktorým je/ by mohlo byť vystavené
- Potrebu ochrany a opatrenia na zabezpečenie ochrany dieťaťa
- Duševné a fyzické zdravie dieťaťa
- Vzdelanie a socioekonomické podmienky
- Mieru integrácie v hostiteľskej krajine (na Slovensku)

Vyhodnocovanie najlepšieho záujmu dieťaťa musí byť uskutočnené zohľadniac:

- Pohlavie dieťaťa
- Národnosť, etnický pôvod, kultúrny a lingvistický pôvod dieťaťa

Určenie najlepšieho záujmu musí byť **multidisciplinárnym** postupom vykonaným odborníkmi, ktorí pracujú s dieťaťom.

Najlepší záujem dieťaťa z dlhodobého hľadiska

Rozhodnutia, ktoré sú prijaté v prípadoch odlúčených detí musia v najväčšej možnej miere zohľadniť najlepší záujem dieťaťa z **dlhodobého** hľadiska a blaho dieťaťa. Riešenia by mali byť konkrétne, bezpečné a udržateľné.

Mali by byť vypracované postupy na **vyhodnotenie potreby ochrany** (vrátane azylu) a **trvalého riešenia** každého odlúčeného dieťaťa. Tieto postupy musia zohľadniť v prvom rade najlepší záujem dieťaťa. SCEP verí tomu, že je v záujme všetkých zainteresovaných strán, aby boli vyvinuté formálne postupy, záruky a odsúhlasené kritériá, ktoré zabezpečia, že najlepší záujem každého odlúčeného

dieťaťa je skutočne prvoradým hľadiskom v identifikovaní potrieb ochrany a v hľadaní trvalého riešenia pre každé dieťa.

Odlúčené dieťa, ktoré je utečencom, nemôže byť nikdy odsunuté z územia hostiteľskej krajiny bez náležitého vyhodnotenia jeho žiadosti o azyl a jeho najlepšieho záujmu, so zabezpečením všetkých procesných garancií, a bez identifikácie jeho trvalého riešenia.

Posúdenie najlepšieho záujmu migrujúceho dieťaťa musí vždy zahŕňať náležité vyhodnotenie situácie v krajine pôvodu dieťaťa.

Pre všetky odlúčené deti bez rozdielu musí byť dostupná procedúra na určenie ich najlepšieho záujmu, ktorý bude následne zohľadnený ako prvoradé hľadisko pri hľadaní **dlhodobého riešenia** pre konkrétne dieťa. Toto určovanie najlepšieho záujmu musí zohľadniť:

- Či je dieťa utečencom a potrebuje medzinárodnú ochranu
- Dopad zotrvania v hostiteľskej krajine (na Slovensku) na blaho dieťaťa
- Dopad zlúčenia s rodinou v tretej krajine
- Dopad zlúčenia s rodinou v krajine pôvodu

Trvalé riešenie nie je trvalým riešením ak umožňuje dieťaťu zotrvať na území hostiteľskej krajiny len do dosiahnutia veku plnoletosti.

- Proces hľadania skutočného trvalého riešenia musí byť začatý okamžite.
- S osobami, ktoré prišli na územie hostiteľskej krajiny ako deti a získali akúkoľvek formu pobytu, ktorá im skončila dosiahnutím veku 18 rokov, by sa malo zaobchádzať po dosiahnutí plnoletosti veľkoryso a mala by sa plne zohľadniť ich potenciálna zraniteľnosť. Nemali by byť vystavení horšiemu zaobchádzaniu ako deti odchádzajúce zo starostlivosti, ktoré sú občanmi hostiteľskej krajiny. Mala by im byť zabezpečená podpora prostredníctvom programu následnej starostlivosti, ktorý im pomôže v ich prechode k nezávislému životu.

Deti, ktoré sú obeťami obchodovania s ľuďmi

Na deti, ktoré sú obeť obchodovania, sa nesmie hľadieť ako na kriminálnikov, a ich ochrana musí byť prvoradá. Udelenie pobytu u týchto detí musí byť v súlade s ich najlepším záujmom a nesmie byť podmienené spoluprácou s príslušnými orgánmi ani poskytnutím svedectva proti obchodníkom s ľuďmi. Musí im byť poskytnutý dostatočný čas, aby sa mohli rozhodnúť či chcú svedčiť proti páchatelom. Potrebujú čas na vytvorenie si dôvery so zodpovednými pracovníkmi a tiež na to, aby sa cítili v bezpečí a chránené. Rozhovory ohľadne ich imigračného statusu sa nesmú uskutočniť ihneď po príchode ani ihneď po identifikovaní dieťaťa ako obeť obchodovania.

Prístup k postupu na určenie najlepšieho záujmu

Odlúčeným deťom, bez ohľadu na ich vek, nikdy nemôže byť odopretý **okamžitý prístup k postupu na určenie najlepšieho záujmu**. Pre odlúčené deti, ktoré žiadajú o azyl, výsledok azylového konania je nevyhnutnou súčasťou vyhodnotenia najlepšieho záujmu.

Odlúčené deti, ktoré v priebehu postupu, ktorým sa určuje ich najlepší záujem dosiahnu plnoletosť by mali naďalej **benefitovať** z rovnakého prístupu a malo by sa pokračovať v postupe, ktorý bol začatý, keď boli ešte deťmi. Avšak, kompetentné orgány by sa mali snažiť vyhnúť neprimeranému predlžovaniu konania, ktoré by mohlo spôsobiť, že dôjde k dosiahnutiu plnoletosti počas konania (viac k prechodu do dospelosti viď v Kapitole 5).

Výbor pre práva dieťaťa – Všeobecný komentár č. 6 o zaobchádzaní s deťmi bez sprievodu mimo krajiny ich pôvodu:

- V prípade odlúčených detí musí byť **zdokumentované vyhodnotenie najlepšieho záujmu** pri prijatí akéhokoľvek rozhodnutia majúceho vplyv na dieťa.
- Určenie čo je v najlepšom záujme dieťaťa vyžaduje jasné a komplexné vyhodnotenie totožnosti dieťaťa, vrátane jeho národnosti, výchovy, etnického, kultúrneho a lingvistického pôvodu, ako aj jeho zraniteľnosti a potreby ochrany.
- Určenie najlepšieho záujmu by malo prebiehať v priateľskej a bezpečnej atmosfére rešpektujúcej pohlavie a vek dieťaťa.

Podľa príručky Úradu Vysokého komisára OSN pre utečencov o určovaní najlepšieho záujmu osobitne pri deťoch – utečencoch (tzv. UNHCR BID Guidance):

- Najlepší záujem dieťaťa je flexibilný a prispôsobiteľný pojem
- Vymedzenie na individuálnom základe podľa osobitnej situácie príslušného dieťaťa a zohľadnenie ich osobného postavenia, situácie a potrieb dieťaťa
- Musí sa posúdiť a určiť na základe osobitných okolností konkrétneho dieťaťa
- Potenciálne rozpory medzi NZĎ sa **musia riešiť individuálne**, opatrným vyvážením všetkých zúčastnených strán a nájdením vhodného kompromisu
- Ak sú názory dieťaťa v rozpore s názormi zástupcov zodpovedných orgánov, má byť stanovený postup, ktorý umožní dieťaťu mať prístup ku kolíznemu opatrovníkovi, príp. ak sú názory dieťaťa v rozpore s názormi opatrovníka, rozhodujúcu právomoc má súd
- **Článok 3 ods. 1 nemôže byť správne uplatnený, ak požiadavky článku 12 nie sú naplnené** – Článok 12: posúdenie NZĎ musí zahŕňať dodržiavanie práva dieťaťa **vyjadriť slobodne svoje názory**, ktoré musia byť riadne zohľadnené.
- **Emocionálna starostlivosť** o odlúčené deti
- **Zohľadnenie bezpečnosti:** ochrana pred všetkými formami fyzického a psychického násillia, zneužitia, sexuálneho obťažovania, ponižujúceho zaobchádzania, šikanovania, sexuálneho/pracovného vykorisťovania, vojenským konfliktom atď.

- **Stav zraniteľnosti dieťaťa** – odlúčené deti/utečenci – pravidelné preskúmanie multidisciplinárnym tímom odborníkov
- **Právo dieťaťa na zdravie** – kľúčové pri posudzovaní najlepšieho záujmu (vrátane povolení na pobyt z humanitárnych dôvodov), zahŕňa právo dieťaťa na duševné zdravie
- **Právo dieťaťa na vzdelanie** – je v najlepšom záujme dieťaťa mať prístup ku kvalitnému vzdelaniu, vrátane skoršieho detského vzdelania (materská škola), neformálneho, formálneho vzdelania a súvisiacich činností (krúžky, družina)
- **Povinnosť štátnych orgánov prijímať vykonávacie opatrenia na stanovenie mechanizmov a konaní pre sťažnosti**, opravné prostriedky a nápravu s cieľom plne uplatňovať právo dieťaťa na konzistentné uplatňovanie jeho najlepšieho záujmu **vo všetkých vykonávacích opatreniach, správnych a súdnych konaniach**
- **Poskytovanie primeraných informácií deťom v jazyku, ktorému rozumejú** (ich rodinám, opatrovateľom), aby pochopili rozsah práva, ktoré chráni čl. 3 ods. 1
- **Vytvorenie nevyhnutných podmienok, aby mohli vysloviť svoj názor a aby bol vzatý do úvahy**
- **zisťovanie skutkových okolností**: informácie relevantné pre konkrétny prípad musia získať dobre vyškolení odborníci, potreba zoradiť všetky prvky potrebné na posúdenie najlepšieho záujmu dieťaťa
- **rozhovory s osobami blízkymi dieťaťu** (napr. umiestnenými v inom zariadení v SR, príp. i v zahraničí, napr. cez partnerov, MVO, UNHCR), svedkov určitých situácií (tlmočníkov, policajtov, právnikov, MVO, osôb starajúcich sa o dieťa, UNHCR)
- Informácie analyzovať, overiť predtým, než sa použijú na zisťovanie najlepšieho záujmu dieťaťa
- **v prípadoch odlúčených detí, ktoré sú žiadateľmi o azyl, sa veľvyslanectvo krajiny pôvodu dieťaťa NEKONTAKTUJE**
- **Do formálneho procesu posúdenia najlepšieho záujmu dieťaťa má byť zapojený multidisciplinárny tím odborníkov³**
- Dieťa potrebuje **primerané právne zastúpenie**, ak jeho najlepší záujem má byť formálne posúdený a určený súdmi a im zodpovedajúcimi orgánmi, **najmä ak ide o správne, alebo súdne konanie**

³ V podmienkach SR tento postup zatiaľ zavedený nie je, avšak myslíme si, že by bolo vhodné, aby sa na určovaní najlepšieho záujmu detí bez sprievodu vždy podieľal tím viacerých odborníkov – opatrovník, sociálny pracovník/ vychovávateľ detského domova, príp. aj riaditeľ detského domova, psychológ, právnik, a príp. ak je to vhodné, v závislosti od individuálnych okolností prípadu, aby boli konzultovaný aj ďalší odborníci, napr. lekár (ak je to vhodné vzhľadom na nepriaznivý zdravotný stav dieťaťa), polícia (v prípade ak dieťa je obeťou obchodovania s ľuďmi alebo iného zneužitia, príp. existuje dôvodné podozrenie, že by mohlo byť), zodpovedný zamestnanec Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny (v prípadoch zlúčenia rodiny alebo v zložitejších prípadoch). Tiež môže byť vhodné kontaktovať UNHCR (v prípadoch maloletých žiadateľov o azyl bez sprievodu, v Dublinských prípadoch či prípadoch zlúčenia rodiny) alebo IOM (pri posudzovaní dobrovoľného návratu).

- Akékoľvek rozhodnutie týkajúce sa detí musí byť odôvodnené a vysvetlené, nie je dostatočné uviesť všeobecnú rovinu, **všetky úvahy majú výslovne uvedené, dôvody vysvetlené, podložené**
- Opravné prostriedky – preskúmanie rozhodnutí o najlepšom záujme dieťaťa, najmä čo do dodržania procesných záruk, stanovenia skutkových okolností, primeraného posúdenia najlepších záujmov

Vyhodnotenie vedúce k určeniu najlepšieho záujmu odlúčeného dieťaťa/tzv. BID assessment

- Záchyt dieťaťa, jeho identifikovanie
- Dočasné umiestnenie (predbežné opatrenie súdu), prijatie opatrení k okamžitej starostlivosti o dieťa v súvislosti od jeho individuálnych potrieb
- Zabezpečenie tlmočenia do rodného jazyka, poskytnúť dieťaťu zdravotnú starostlivosť, vzdelávacie a rekreačné aktivity
- Ustanovenie opatrovníka
- Pátranie po rodine (tzv. family tracing) a zisťovanie skutkového stavu pre vyhodnotenie najlepšieho záujmu dieťaťa
- Žiadosť o medzinárodnú ochranu/Nepožiadanie o medzinárodnú ochranu
- Dlhodobé riešenie: zlúčenie rodiny, alebo iné dlhodobé alternatívne riešenie

2. Princíp nediskriminácie

Dohovor o právach dieťaťa

Článok 2

*1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, sa zaväzujú rešpektovať a zabezpečiť práva stanovené týmto Dohovorom každému dieťaťu, ktoré je pod ich jurisdikciou, bez akejkoľvek diskriminácie podľa rasy, farby pokožky, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného, etnického alebo sociálneho pôvodu, majetku, telesnej alebo duševnej nespôsobilosti, rodu **a iného postavenia dieťaťa** alebo jeho rodičov, alebo zákonných zástupcov.*

Všetky odlúčené deti majú právo na rovnaké zaobchádzanie a práva ako deti slovenské. Musí byť s nimi zaobchádzané v prvom rade ako s deťmi a to bez ohľadu na to či sa na území SR nachádzajú oprávnené alebo neoprávnené a bez ohľadu na to či na území SR zotrávajú alebo tadiaľto len prechádzajú. Ich imigračný status je až druhoradý.⁴

Princíp nediskriminácie je v celom rozsahu aplikovateľný na všetky postupy s odlúčenými deťmi a zaručuje im predovšetkým ochranu pred akoukoľvek diskrimináciou na základe ich postavenia.

⁴ Vyplýva z odporúčaní SCEP

Zaobchádzanie musí byť rovnaké bez ohľadu na to či je dieťa v postavení utečenca, žiadateľa o azyl alebo migranta.⁵

3. Právo na ochranu a náležitú starostlivosť

Dohovor o právach dieťaťa

Článok 6

Zachovanie života a rozvoj

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, uznávajú, že každé dieťa má prirodzené právo na život.

2. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, budú zabezpečovať v maximálnej miere zachovanie života a rozvoj dieťaťa.

Článok 22

Utečenecké deti

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia prijať potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby dieťa žiadajúce o postavenie utečenca alebo, ktoré je v súlade s platným medzinárodným alebo vnútroštátnym právom a postupom považované za utečenca, či už je v sprievode svojich rodičov, iných osôb alebo bez sprievodu, dostalo potrebnú ochranu a humanitárnu pomoc pri využívaní práv stanovených týmto dohovorom a inými dokumentmi v oblasti medzinárodného humanitárneho práva a ľudských práv, kde sú uvedené štáty zmluvnými stranami.

Všetky odlúčené deti majú právo na život a právo požiadať na území SR o medzinárodnú ochranu. Odopretie týchto práv dieťaťu nemožno akceptovať za žiadnych okolností. Odlúčeným deťom musí byť poskytnutá ochrana a pomoc pri zabezpečení náležitej starostlivosti, vrátane oblečenia, jedla, vhodného ubytovania, zdravotnej starostlivosti a pokrytia ich duševných, psychických a emočných potrieb. Musí im byť tiež daná možnosť sa rozvíjať, vzdelávať a prospievať, a musia byť podporované a povzbudzované k tomu, aby dosiahli svoj maximálny potenciál.⁶

Odlúčené deti sú osobitne zraniteľné a číhajú na ne riziká, ktoré môžu ohroziť ich život, zdravie a rozvoj, ako je napr. obchodovanie s ľuďmi na účely sexuálneho alebo iného zneužívania alebo zapojenia do kriminálnych aktivít, ktoré môžu poškodiť dieťa, alebo v extrémnom prípade spôsobiť až jeho smrť. V súlade s článkom 6 Dohovoru štáty musia byť obozretné v tomto smere, a to najmä pokiaľ by mohlo ísť o organizovaný zločin.⁷

Výbor zastáva názor, že v každom štádiu musia byť zabezpečené praktické opatrenia na ochranu dieťaťa pred možnými rizikami. Tieto opatrenia by mali zahŕňať: prioritné postupy pre deti, ktoré sú alebo môžu byť obeťami obchodovania s ľuďmi, okamžité ustanovenie opatrovníka, poskytnutie dieťaťu informácií o rizikách, ktoré mu hrozia, zavedenie opatrení na zvýšenie ochrany u detí, ktoré

⁵ Všeobecný komentár č. 6 Výboru pre práva dieťaťa, paragraf 18

⁶ Ibid

⁷ Všeobecný komentár č. 6 Výboru pre práva dieťaťa, bod

sú osobitne ohrozené/ zraniteľné. Prijaté opatrenia by mali byť pravidelne vyhodnocované, aby tak bola zabezpečená ich efektívnosť.⁸

4. Vypočutie názoru dieťaťa/ právo participácie

Dohovor o právach dieťaťa

Článok 12

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia zabezpečiť dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo slobodne sa vyjadrovať o všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom detí musí venovať primeraná pozornosť zodpovedajúca ich veku a úrovni.

2. Za týmto účelom sa dieťaťu musí predovšetkým poskytnúť možnosť, aby bolo vypočuté v každom súdnom alebo administratívnom pojednávaní, ktoré sa ho dotýka, a to buď priamo alebo prostredníctvom zástupcu alebo jeho príslušného orgánu, a spôsobom, ktorý je v súlade s pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva.

Názory a túžby odlúčeného dieťaťa musia byť vypočuté a zohľadnené kedykoľvek sa prijímajú rozhodnutia týkajúce sa dieťaťa. Musia byť prijaté opatrenia, ktoré zabezpečia ich zmysluplnú účasť s ohľadom na ich vek a rozumovú vyspelosť. Konzultácie a pohovory nesmú deťom ubližovať, na čo musia byť prijaté vhodné záruky. Treba odstrániť, resp. minimalizovať kultúrne a lingvistické bariéry komunikácie. Odlúčené deti majú právo byť vypočuté priamo a/ alebo prostredníctvom ich právneho zástupcu alebo poručníka/ opatrovníka v každom konaní. Odlúčené deti by vždy mali mať možnosť vyjadriť svoje názory, obavy a sťažnosti týkajúce sa starostlivosti, ktorá im je poskytovaná, opatrovníctva, vzdelania, zdravotníckych služieb, právneho zastupovania a trvalých a bezpečných riešení.⁹ Názory dieťaťa by mali byť zohľadnené opatrovníkom, právnym zástupcom ako aj poskytovateľom starostlivosti (v podmienkach SR detským domovom) a ostatnými relevantnými subjektmi.¹⁰

5. Právo na informácie

Dohovor o právach dieťaťa

Článok 13 Sloboda prejavu

1. Dieťa má právo na slobodu prejavu: Toto právo zahŕňa slobodu vyhľadávať, prijímať, rozširovať informácie každého druhu bez ohľadu na hranice, či už ústne, písomne alebo tlačou, prostredníctvom umenia alebo inými prostriedkami podľa voľby dieťaťa.

Odlúčeným deťom musia byť poskytnuté informácie v jazyku, ktorému plne rozumejú o, napríklad, ich právach, organizáciách, ktoré im môžu poskytnúť pomoc a podporu a službách, ktoré sú pre nich dostupné, o azyle a iných procedúrach týkajúcich sa ich právneho postavenia, pátrania po rodine

⁸ Všeobecný komentár č. 6 Výboru pre práva dieťaťa, bod 24

⁹ ibid

¹⁰ Všeobecný komentár č. 6 Výboru pre práva dieťaťa, bod 25

a situácie v krajine ich pôvodu. Tiež by mali dostať informácie o ich povinnostiach a o tom čo sa od nich očakáva. Informácie by im mali byť poskytnuté neodkladne a pravidelne, spôsobom pre nich zrozumiteľným, a prostredníctvom personálu, ktorí je riadne vyškolený pre prácu s touto cieľovou skupinou a má potrebné vedomosti v danej oblasti.¹¹

Všetky informácie musia byť dieťaťu poskytnuté spôsobom vhodným s ohľadom na stupeň zrelosti a úroveň chápania každého dieťaťa.¹²

6. Právo na tlmočníka

Dohovor o právach dieťaťa

Článok 12 a článok 13 (citované vyššie)

Ústava Slovenskej republiky

Článok 47

(2) Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom.

(4) Kto vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie podľa odseku 2, má právo na tlmočníka.

Kedykoľvek sa s odlúčenými deťmi robí pohovor, sú zapájané alebo požadujú služby či prístup k právnym konaniam, alebo sa s nimi plánujú ďalšie kroky alebo sa hodnotia kroky, ktoré už boli podniknuté, musí byť zabezpečený riadne vyškolený tlmočník z jazyka, ktorému rozumejú.¹³

Keďže participácia dieťaťa je závislá na spoľahlivej komunikácii, vždy keď je to potrebné, vo všetkých štádiách konania musí byť zabezpečené tlmočenie.¹⁴

7. Dôvernosť/ zachovávanie mlčanlivosti

Dohovor o právach dieťaťa

Článok 16 Ochrana súkromia

1. Žiadne dieťa nesmie byť vystavené svojvoľnému zasahovaniu do súkromného života rodiny, domova alebo korešpondencie ani nezákonným útokom na svoju česť a povesť.

2. Dieťa má právo na zákonnú ochranu proti takýmto zásahom alebo útokom.

Informácie o dieťati sú dôverné a je potrebné ich spracovávať opatrne, aby sa nedostali k nesprávnym osobám, a aby tak nebolo ohrozené dieťa alebo jeho rodinní príslušníci v krajine pôvodu bez ohľadu na to či dieťa dalo alebo nedalo súhlas. Informovaný súhlas dieťaťa by mal byť zabezpečený spôsobom primeraným jeho veku predtým ako sú citlivé informácie sprístupnené iným organizáciám alebo jednotlivcom. Informácie nemôžu byť použité na iný účel ako na ten, na ktorý boli

¹¹ Ibid

¹² Všeobecný komentár č. 6 Výboru pre práva dieťaťa, bod 25

¹³ Vyplýva z odporúčaní SCEPT

¹⁴ Všeobecný komentár č. 6 Výboru pre práva dieťaťa, bod 25

poskytnuté. Dôvernosc informácií môže byť narušená len vtedy ak je to nevyhnutné v konkrétnom prípade na ochranu dieťaťa alebo inej osoby pred vážnou ujmu.¹⁵

Štáty musia chrániť dôvernosc informácií získaných o dieťati v súlade s ich povinnosťou chrániť práva dieťaťa, vrátane práva na súkromie.¹⁶

8. Rešpektovanie kultúrnej identity

Dohovor o právach dieťaťa

Článok 8 Zachovanie identity

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru sa zaväzujú, že budú rešpektovať právo dieťaťa na zachovanie jeho totožnosti, (...)

Článok 30 Deti národnostných menšín alebo domorodého pôvodu

V tých štátoch, kde existujú etnické, náboženské alebo jazykové menšiny alebo osoby domorodého pôvodu, nesmie byť dieťaťu, ktoré patrí k takejto menšine alebo domorodému obyvateľstvu, odopierané právo spoločne s príslušníkmi svojej skupiny používať vlastnú kultúru, vyznávať a vykonávať vlastné náboženstvo a používať svoj vlastný jazyk.

Odlúčené deti musia byť podporované v udržiavaní ich materinského jazyka a väzieb na ich kultúru a náboženstvo. Umiestnenie do náhradnej starostlivosti, poskytovanie zdravotnej starostlivosti a poskytovanie vzdelania musia odrážať a rešpektovať ich kultúrne potreby. Treba postupovať opatrne, aby neboli podporované také aspekty kultúrnych tradícií, ktoré sú škodlivé alebo diskriminačné vo vzťahu k deťom. Udržiavanie kultúry a jazyka je dôležité aj z toho dôvodu, že v budúcnosti je možný návrat dieťaťa do krajiny jeho pôvodu.¹⁷

9. Včasnosť prijatých opatrení

V súlade s princípom najlepšieho záujmu by všetky opatrenia týkajúce sa odlúčených detí mali byť prijaté včas a bez zbytočných prietahov.

Podľa odporúčaní SCEP všetky rozhodnutia o odlúčených deťoch musia byť prijaté včas berúc do úvahy vnímanie plynutia času z pohľadu dieťaťa. Všetky rozhodnutia musia byť prijaté až po náležitom uvážení, avšak treba mať na pamäti, že akékoľvek oneskorenie je pre dieťa škodlivé. Akýkoľvek predpoklad alebo domnienka, že dieťa je len v tranzite by nemalo mať žiaden vplyv na povinnosť príslušných úradníkov okamžite podniknúť vhodné kroky na začatie relevantných konaní. Včasné rozhodnutia sú v záujme všetkých zúčastnených strán.

¹⁵ Vyplýva z odporúčaní SCEP

¹⁶ Všeobecný komentár č. 6 Výboru pre práva dieťaťa, bod 29

¹⁷ Vyplýva z odporúčaní SCEP

10. Trvalé riešenie

Rozhodnutia, ktoré sú prijaté v prípadoch odlúčených detí musia v najväčšej možnej miere zohľadniť najlepší záujem dieťaťa z **dlhodobého** hľadiska a blaho dieťaťa. Riešenia by mali byť konkrétne, bezpečné a udržateľné.¹⁸

Podľa Výboru pre práva dieťaťa „konečným cieľom pri vyhodnocovaní osudu odlúčeného dieťaťa je identifikácia trvalého riešenia, ktoré berie do úvahy všetky potreby ochrany a názor dieťaťa a, vždy keď je to možné, vedie k odstráneniu situácie dieťaťa ako dieťaťa bez sprievodu. Snahy nájsť trvalé riešenie pre odlúčené dieťa by mali byť iniciované a implementované bez zbytočného odkladu a, kedykoľvek je to možné, okamžite po vyhodnotení, že dieťa je bez sprievodu. S ohľadom na ľudsko-právny prístup, hľadanie trvalého riešenia začína analýzou možnosti zlúčenia s rodinou.¹⁹

Kapitola 2

Zlúčenie s rodinou ako primárne právne riešenie (vrátane Dublinského konania)

Vychádzajúc zo základného princípu, že dieťa má vyrastať v rodinnom prostredí je povinnosťou orgánu SPOD a SK zistiť, či MBS má záujem vrátiť sa späť do krajiny pôvodu alebo obvyklého pôvodu, alebo vycestovať do tretej krajiny, za svojimi rodičmi, prípadne inými členmi rodiny, a či vo všeobecnosti prevláda u neho túžba zlúčiť sa so svojou rodinou. Orgány SPOD a SK zisťujú, či MBS je v kontakte so svojimi rodičmi. K zlúčeniu MBS so svojou rodinou môže dôjsť buď v krajine pôvodu MBS, v krajine EÚ alebo v inej tretej krajine.

2.1. Proces zlúčenia rodiny

Dôležitú úlohu tu zohráva okrem opatrovníka, resp. povereného sociálneho pracovníka orgánu SPOD a SK aj detský domov a jeho zamestnanci (sociálni pracovníci, vychovávateľa, psychológovia), ktorí pracujú priamo s dieťaťom denno-denne. Je pravdepodobné, že práve oni si vytvoria s dieťaťom taký vzťah dôvery, na základe ktorého majú priestor zistiť informácie o rodine dieťaťa, o okolnostiach a príčinách odlúčenia dieťaťa od rodiny, a o skutočnej túžbe dieťaťa sa s rodinou zlúčiť, resp. nezlúčiť. Je dôležité poznamenať, že aj keď dieťa má rodinu v domovskej krajine alebo v tretej krajine, nie vždy je v najlepšom záujme zlúčenie dieťaťa s touto rodinou (zlúčenie nebude vhodné napr. ak bolo dieťa týrané či zneužívané, ak dieťa vlastná rodina predala obchodníkom s ľuďmi, ak dieťa samé od rodiny ušlo z nejakého dôvodu, ktorý je potrebné analyzovať, príp. ak by išlo o zlúčenie v krajine pôvodu, v ktorej prebieha ozbrojený konflikt a/ alebo vážne bezprávie a život dieťaťa by bol ohrozený). Pokiaľ ide o zlúčenie so vzdialenejšími príbuznými (strýko, teta) alebo plnoletými súrodencami, ktorí napr. žijú v inej krajine EÚ, tiež je potrebné vyhodnotiť vzťah medzi dieťaťom a týmto príbuzným/ týmito príbuznými, ako aj podmienky, v akých títo žijú a či a ako sú schopní sa o dieťa postarať. Spravidla, oprávnenosť pobytu v krajine EÚ/ tretej krajine je podstatným predpokladom pre realizáciu zlúčenia.

Orgán SPOD a SK sa podieľa na vyhľadávaní rodičov alebo iných členov rodiny MBS. Interná norma ÚPSVaR uvádza, že „v prípade zistenia, že cieľovou krajinou MBS, je tretia krajina, kde sa nachádzajú jeho rodičia, alebo najbližší žijúci plnoletí príbuzní, je potrebné, čo najskôr zahájiť proces zlúčenia

¹⁸ Ibid

¹⁹ Všeobecný komentár č. 6 Výboru pre práva dieťaťa, bod 79

rodiny.“ Orgán SPOD a SK navrhuje zastupiteľskému úradu krajiny, v ktorej má MBS obvyklý pobyt, a v ktorej sa nachádza jeho rodič alebo osoba, ktorá sa osobne o dieťa stará, ich zlúčenie a oznamuje opatrenia prijaté v záujme tohto zlúčenia.²⁰

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR) zabezpečuje komunikáciu so zastupiteľským úradom a zisťuje, kde sa rodičia alebo príbuzní presne nachádzajú, či majú v danej krajine oprávnený pobyt, a či daná krajina MBS prijme. Pri zlučovaní MBS s rodinou sa kladie dôraz na to, či tretia krajina je vhodným a bezpečným miestom. V prípade, že zo strany slovenských štátnych orgánov je vyhodnotená ako vhodná a bezpečná krajina, získavajú sa všetky potrebné doklady a uskutoční sa zlúčenie MBS s rodinou alebo príbuznými.

Ak sa potvrdí, že MBS má v inej krajine svojho rodiča/rodičov, vykonávajú sa všetky potrebné opatrenia na to, aby sa zistilo, či sú to skutoční rodičia MBS. Ako dôkazný prostriedok sa používajú najmä rodné listy, ale aj iné relevantné dôkazy preukazujúce rodinný vzťah. Podľa Internej normy „proces vyhľadávania rodičov dieťaťa alebo príbuzných je potrebné začať čo najskôr, za predpokladu, že takýto postup neohrozí členov rodiny dieťaťa nachádzajúcich sa v krajine jeho pôvodu. Pri vyhľadávaní rodiny je možné požiadať o spoluprácu Úrad Vysokého komisára Organizácie spojených národov pre utečencov (ďalej len „UNHCR“), Ministerstvo vnútra SR, Ministerstvo zahraničných vecí SR (možnosť využitia zastupiteľských úradov v SR v krajinách pôvodu), Medzinárodnú organizáciu pre migráciu (IOM) a Červený kríž. Je potrebné, aby boli MBS dôkladne informovaní o oboznámení s procesom vyhľadávania. Ak je to možné a vhodné, dieťaťu má byť sprostredkovaný pravidelný kontakt s rodinou.²¹

Návrat MBS zabezpečuje ÚPSVaR so zastupiteľským úradom, v spolupráci s orgánom SPOD a SK, v ktorého územnej pôsobnosti sa MBS nachádza. Orgány SPOD a SK spolupracujú aj s Medzinárodnou organizáciou pre migráciu, ktorá logisticky zabezpečuje cestu MBS za svojimi rodičmi. Najmä zabezpečuje kúpu letenky, cestovného lístka a osobu, ktorá cestuje s MBS do krajiny zlúčenia a odovzdá MBS rodičom alebo iným oprávneným osobám.²²

Každý prípad zlúčenia rodiny je vysoko individuálny, preto nie je možné predostrieť jeden osvedčený recept. Zatiaľ čo v prípade utečeneckých rodín (ak napr. dieťa požiada o azyl na Slovensku a rodičia sú žiadatelia o azyl v inej krajine EÚ) môže byť najvhodnejší a najrýchlejší spôsob zlúčenia rodiny využitie Dublinského konania (kedy komunikáciu ohľadne prevzatia dieťaťa s krajinou EÚ, v ktorej sa nachádzajú rodičia, zabezpečuje Dublinské stredisko Migračného úradu MV SR), v iných prípadoch tento spôsob zlúčenia nemusí byť dostupný alebo vhodný (napr. pri návrate do krajiny pôvodu, príp. aj tretej krajiny, môže byť zasa užitočnejšia a efektívnejšia spolupráca s IOM; pri pátraní po rodine zasa s Pátracou službou Červeného kríža).

¹⁹ Podľa § 29 ods. 1 písm. b) zákona o SPOD a SK „Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately oznamuje zastupiteľskému úradu krajiny, v ktorej má maloletý bez sprievodu obvyklý pobyt, opatrenia prijaté v záujme návratu alebo premiestnenia maloletého bez sprievodu a žiada o jeho návrat alebo premiestnenie do krajiny, v ktorej má maloletý bez sprievodu obvyklý pobyt, aj je zrejmé, že má obvyklý pobyt v bezpečnej krajiny, a nevzťahuje sa naňho Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí (oznámenie č. 119/2001 Z. z.).

²¹ Interná norma Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny, č. IN – 051/2007, str. 22

²² V rámci skúseností Ligy za ľudské práva evidujeme 2 úspešné prípady zlúčenia maloletých detí so svojimi rodičmi. V prvom prípade sa jedná o zlúčenie 3 čečenských detí s rodičmi vo Švédsku, po 1 roku ich pobytu na Slovensku. V druhom prípade ide o dve afganské deti, ktoré boli zlúčené so svojimi rodičmi vo Švajčiarsku po 9 mesiacoch pobytu na Slovensku.

2.2. Smernica o práve na zlúčenie rodiny

Zlúčenie rodiny MBS s príbuzným v inom členskom štáte EÚ možno v zásade zabezpečiť dvoma spôsobmi:

- prostredníctvom žiadosti o udelenie pobytu odlúčeného dieťaťa v inom členskom štáte za účelom zlúčenia s rodinou (realizuje sa prostredníctvom zastupiteľského úradu danej krajiny),
- prostredníctvom azylového konania, kedy ide o postúpenie posúdenia žiadosti o azyl, ktorú odlúčené dieťa podalo v SR, členskom štáte, v ktorom sa oprávnené zdržuje rodinný príslušník alebo príbuzný dieťaťa (prichádza do úvahy jedine v prípade, ak odlúčené dieťa žiadateľom o udelenie azylu v SR).

Čo sa týka zlučovanie odlúčeného dieťaťa s rodinou v niektorom z členských štátov EÚ, na tieto prípady sa vzťahujú aj právne predpisy EÚ. Právne podmienky zlúčenia rodiny upravuje smernica o práve na zlúčenie rodiny²³. Smernica sa uplatní, keď je garant (štátny príslušník tretej krajiny, ktorý sa v členskom štáte EÚ zdržuje oprávnené a žiada, aby s ním boli zlúčení jeho rodinní príslušníci) držiteľom povolenia na pobyt vydaného členským štátom na obdobie jedného roka alebo dlhšie, a má dostatočné vyhliadky na získanie oprávnenia na trvalý pobyt, ak sú rodinní príslušníci jeho rodiny štátnymi príslušníkmi tretej krajiny akéhokoľvek postavenia²⁴.

Smernica garantuje zlúčenie pomerne úzkemu okruhu rodinných príslušníkov – manželovi/manželke garanta a maloletým deťom. Členské štáty môžu zákonom alebo iným právnym predpisom povoliť vstup a pobyt tiež: a) prvostupňovým príbuzným v priamej vzostupnej línii garanta alebo jeho manželského partnera, keď sú od neho závislí a nepoživajú náležitú rodinnú podporu v krajine pôvodu; b) dospelým nezobášaným deťom garanta alebo jeho manželského partnera, keď sú objektívne neschopné zabezpečiť svoje vlastné potreby z dôvodu svojho zdravotného stavu. Smernica však dáva priestor členským štátom, aby si niektoré aspekty zlúčenia upravili odlišne²⁵, preto je dôležité zistiť akým spôsobom bola smernica transponovaná do legislatívy štátu, v ktorom sa nachádzajú rodičia dieťaťa, keďže spravidla možno ustanovenia smernice využiť pri zlúčení dieťaťa s jeho rodičmi nachádzajúcimi sa v inom členskom štáte, ak spĺňajú vyššie uvedenú podmienku druhu pobytu.

V prípade, že je odlúčenému dieťaťu udelený azyl alebo poskytnutá doplnková ochrana, má dieťa právo zlúčiť sa so svojou rodinou v Slovenskej republike. Pokiaľ bol dieťaťu udelený azyl na Slovensku, má právo zlúčiť sa so svojimi rodičmi jednak na základe zákona o azyle, ale aj na základe smernice o práve na zlúčenie rodiny. Navyše smernica umožňuje odlúčenému dieťaťu, ktorému bol udelený v SR

²³ Smernica Rady 2003/86/ES z 22. septembra 2003 o práve na zlúčenie rodiny

²⁴ Na druhej strane, Smernica sa neuplatňuje, ak je garant žiadateľom o azyl, žiada o povolenie na pobyt a o jeho žiadosti sa ešte nerozhodlo alebo sa zdržiava v členskom štáte na základe dočasnej ochrany, a neuplatňuje sa ani vtedy, ak sa garant zdržiava v členskom štáte na základe doplnkovej ochrany (článok 3 ods. 2 Smernice)

²⁵ Napr. podľa článku 4 ods. 6: „Členské štáty môžu postupovať odlišne a požadovať, aby žiadosti týkajúce sa zlúčenia rodiny maloletých detí boli podané do veku 15 rokov, ako ustanovujú jeho platné právne predpisy k dátumu vykonania tejto smernice. Ak bude žiadosť podaná po dosiahnutí veku 15 rokov, členské štáty, ktoré sa rozhodnú uplatniť tento odlišný postup, povolia vstup a pobyt takýmto deťom na základe iných dôvodov, ako je zlúčenie rodiny.“

azyl, aj zlúčenie s jeho opatrovníkom alebo iným rodinným príslušníkom, ak dieťa nemá rodičov alebo týchto nemožno vypátrať. Zákon o azyle umožňuje dieťaťu, ktorému SR poskytla doplnkovú ochranu zlúčenie s rodičmi. Zákon o azyle v § 10 ods. 3 však vylučuje udelenie azylu na účel zlúčenia rodiny v prípade rodinných príslušníkov azylantov, ktorým bol udelený azyl z humanitných dôvodov.

2.3. Dublinské nariadenie (tzv. Dublin III)²⁶

Ďalším nástrojom EÚ, ktorý možno využiť za účelom zlúčenia rodiny maloletého bez sprievodu žiadajúceho v SR o azyl s rodinou v inom členskom štáte je tzv. Dublinský mechanizmus založený Dublinským nariadením. Tento postup sa využíva najmä v prípadoch utečeneckých rodín, kedy počas cesty dôjde k ich rozdeleniu a dieťa sa ocitne v SR, zatiaľ čo rodičia žiadajú o azyl v inej krajine. Okrem rodičov a detí však možno prostredníctvom tohto mechanizmu zlúčiť aj maloletého bez sprievodu s jeho/ jej strýkom, tetou, starými rodičmi alebo súrodencami.

Podľa článku 8 tohto nariadenia základným pravidlom v prípade maloletých bez sprievodu je, že „ak je žiadateľom maloletá osoba bez sprievodu, zodpovedným členským štátom je ten, v ktorom sa oprávnené zdržiava rodinný príslušník²⁷ alebo súrodenec maloletej osoby bez sprievodu, za predpokladu, že je to v najlepšom záujme maloletej osoby“.

Druhé kritérium, teda ak neexistuje v rámci EÚ rodinný príslušník ani súrodenec maloletej osoby, platí, že „ak je žiadateľom maloletá osoba bez sprievodu, ktorá má príbuzného²⁸, ktorý sa oprávnené zdržiava v inom členskom štáte, a na základe individuálneho posúdenia sa zistilo, že sa o ňu tento príbuzný môže starať, tento členský štát zlúči maloletú osobu s jej príbuzným a je zodpovedným členským štátom, za predpokladu, že je to v najlepšom záujme maloletej osoby“.

Ďalej platí, že „ak sa rodinní príslušníci, súrodenci alebo príbuzní zdržiavajú vo viac než jednom členskom štáte, o zodpovednom členskom štáte sa rozhodne na základe toho, čo je v najlepšom záujme maloletej osoby bez sprievodu“. A napokon, „ak neexistuje rodinný príslušník, súrodenec alebo príbuzný, zodpovedným členským štátom je ten, v ktorom maloletá osoba bez sprievodu

²⁶ Nariadenie č. 604/2013 EP a Rady, ktorým sa stanovujú kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o medzinárodnú ochranu podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny alebo osobou bez štátnej príslušnosti v jednom z členských štátov

²⁷ Nariadenie rodinného príslušníka definuje nasledovne: „rodinní príslušníci“ sú, ak rodina už existovala v krajine pôvodu, títo členovia rodiny žiadateľa, ktorí sa nachádzajú na území členských štátov:

- manžel žiadateľa alebo jeho partner, s ktorým žije v stálom zväzku a s ktorým nie je zosobášený, ak sa podľa práva alebo praxe dotknutého členského štátu hľadá podľa jeho zákona týkajúceho sa štátnych príslušníkov tretích krajín na nezosobášené páry ako na manželské páry,
- maloleté deti párov uvedených v prvej zarážke alebo žiadateľa pod podmienkou, že sú slobodné, a bez ohľadu na to, či sa narodili v manželskom zväzku alebo mimo neho, alebo boli osvojené v zmysle vnútroštátneho práva,
- otec, matka alebo iná dospelá osoba zodpovedná za žiadateľa buď podľa práva alebo praxe členského štátu, v ktorom sa táto dospelá osoba zdržiava, ak je týmto žiadateľom maloletá nezosobášená osoba,
- otec, matka alebo iná dospelá osoba zodpovedná za osobu požívajúcu medzinárodnú ochranu buď podľa práva alebo praxe členského štátu, v ktorom sa osoba požívajúca medzinárodnú ochranu zdržiava, ak je osoba požívajúca medzinárodnú ochranu maloletou nezosobášenou osobou;

²⁸ Nariadenie definuje príbuzného nasledovne: „príbuzný“ je dospelá teta alebo dospelý strýko žiadateľa alebo starý rodič žiadateľa, ktorí sa zdržiavajú na území členského štátu bez ohľadu na to, či sa žiadateľ narodil v manželskom zväzku alebo mimo neho, alebo či bol osvojený podľa vnútroštátneho práva;

podala svoju žiadosť o medzinárodnú ochranu, za predpokladu, že je to v najlepšom záujme maloletej osoby.“ Týmto sa myslí ten štát, v ktorom maloletá osoba podala žiadosť o azyl, a v ktorom sa momentálne nachádza²⁹. Teda ak aj predtým podala žiadosť v inom členskom štáte, do tohto štátu maloletú osobu nemožno vrátiť, ak v ňom nemá rodinného príslušníka, súrodenca alebo príbuzného.

Z uvedeného vyplýva, že ak nie je preukázané, že maloletý bez sprievodu má v inej členskej krajine rodinného príslušníka, súrodenca alebo príbuzného, a že zlúčenie s ním je v jeho najlepšom záujme, tak Migračný úrad MV SR nemôže vydať rozhodnutie o zamietnutí žiadosti o azyl ako neprípustnej z dôvodu, že na konanie je príslušný iný štát (napr. štát, v ktorom maloletý bez sprievodu podal žiadosť pred príchodom do SR). V prípade, že Migračný úrad MV SR takéto rozhodnutie vydá, tak je možné podať proti nemu opravný prostriedok na súd do 20 dní od doručenia rozhodnutia.

2.4. Dokumenty potrebné k zlúčeniu rodiny

Medzi dokumenty, ktoré je potrebné za účelom zlúčenia rodiny zabezpečiť, patria:

- dokumenty potvrdzujúce príbuzenský vzťah MBS s osobami, s ktorými sa chce zlúčiť (rodné listy, doklady totožnosti, potvrdenie o príbuzenskom vzťahu, výsledky DNA testov, a pod.);
- dokumenty preukazujúce, že sa príbuzní MBS nachádzajú v cieľovej krajine legálne (potvrdenie o pobyte, rozhodnutie o udelení azylu či poskytnutí doplnkovej ochrany a pod.);
- dokumenty vyjadrujúce vôľu príbuzných MBS zlúčiť sa s ním (napr. oficiálny list, v ktorom člen rodiny napíše, že súhlasí so zlúčením a preberá za MBS zodpovednosť a starostlivosť)

Poznámka

Pri zabezpečovaní dokumentov je kľúčová spolupráca opatrovníka s mimovládnyimi a medzinárodnými organizáciami. Ide o náročný a dlho trvajúci proces vyžadujúci si intenzívnu komunikáciu s viacerými aktérmi doma i v zahraničí, v cudzom jazyku, a znalosť azylového, cudzineckého a európskeho práva.

Skúsenosti ukazujú, že proces zlučovania rodiny môže byť veľmi zdĺhavý a zabezpečenie potrebných dokladov a dôkazov o príbuzenskom vzťahu komplikované. Preto odporúčame, za predpokladu, že nedôjde k podaniu žiadosti o azyl ihneď po začatí procesu zlučovania, aby opatrovník požiadal v mene odlúčeného dieťaťa o tolerovaný pobyt na území SR, aby sa tak zabránilo situácii, kedy dieťa žije na Slovensku niekoľko mesiacov bez udeleného povolenia na pobyt. Zároveň má byť dieťa pravidelne informované o priebehu procesu zlučovania s rodinou, čo je dôležité najmä z hľadiska jeho psychického rozpoloženia a pocitu istoty. Pri zlučovaní dieťaťa z rodinou sa má vždy dôsledne sledovať najlepší záujem dieťaťa, a preto ešte pred realizáciou zlúčenia je potrebné dôkladne preskúmať, či je v súlade s týmto záujmom.

²⁹ Uvedená interpretácia zodpovedného štátu vychádza z rozsudku Európskeho súdneho dvora (ESD) z 6.6.2013 vo veci C-648/11, v ktorom ESD skonštatoval, že „keď maloletá osoba bez sprievodu, ktorá nemá žiadneho rodinného príslušníka oprávneného sa zdržiavajúceho na území členského štátu, podala žiadosť o azyl vo viacerých členských štátoch, sa za „zodpovedný členský štát“ označuje členský štát, v ktorom sa tento maloletý nachádza po tom, ako v ňom podal žiadosť o azyl“

Kapitola 3

Medzinárodná ochrana ako riešenie u odlúčených detí, ktoré sú utečencami

Medzinárodná ochrana je inštitút medzinárodného práva a právne bola zakotvená Dohovorom o právnom postavení utečencov z roku 1951. Právo na politický azyl zakotvuje v článku 53 aj Ústava Slovenskej republiky:

„Slovenská republika poskytuje azyl cudzincom prenasledovaným za uplatňovanie politických práv a slobôd. Azyl možno odoprieť tomu, kto konal v rozpore so základnými ľudskými právami a slobodami. Podrobnosti ustanoví zákon.“

3.1. Konanie o udelenie azylu

Azylového konanie a podmienky získania medzinárodnej ochrany na Slovensku ako aj práva a povinnosti žiadateľov o azyl, azylantov a cudzincov s poskytnutou doplnkovou ochranou upravuje zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o azyle“).

Zákon o azyle rozlišuje dve formy poskytovanej medzinárodnej ochrany, a to azyl a doplnková ochrana.

Azyl je medzinárodná ochrana, ktorú udelí Slovenská republika cudzincovi, ktorý má v krajine pôvodu opodstatnené obavy z prenasledovania z dôvodu **rasy, národnosti, náboženstva, politického názoru alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine** a vzhľadom na tieto obavy **sa nemôže alebo nechce vrátiť** do vlasti.

Obava z prenasledovania znamená, že sa **cudzinec bojí vrátiť do krajiny pôvodu, pretože mu tam hrozí buď zabitie, mučenie, či iné kruté zaobchádzanie, alebo vážne porušovanie základných ľudských práv (právo na život, ochranu pred mučením, otroctvom, a pod.)**.

Okrem toho možno azyl udeliť aj z humanitárnych dôvodov (§ 9 zákona o azyle). Nariadenie ministra č. 4/2003 vnútra v článku 7 upravuje, že azyl z humanitárnych dôvodov možno udeliť cudzincovi, ktorý je neúspešný v azylovom konaní a je *z radov prestarnutých, traumatizovaných alebo ťažko chorých osôb, ktorých návrat do krajiny pôvodu by mohol predstavovať značné fyzické či psychické útrapy, prípadne až smrť*.

Doplnková ochrana je forma medzinárodnej ochrany, ktorú môže Migračný úrad poskytnúť v prípade, že neudelí azyl. Podľa zákona o azyle Slovenská republika poskytne doplnkovú ochranu **ak sú vážne dôvody domnievať sa, že by bol v prípade návratu do krajiny pôvodu žiadateľ o azyl vystavený reálnej hrozbe vážneho bezprávia**.

Vážne bezprávie je:

1. uloženie trestu smrti alebo jeho výkon,
2. mučenie alebo neľudské a ponižujúce zaobchádzanie alebo trest

3. vážne a individuálne ohrozenie života alebo nedotknuteľnosti osoby z dôvodu svojvoľného násillia počas medzinárodného alebo vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu.

Konanie o udelenie azylu sa začína vyhlásením cudzinca na príslušnom policajnom útvare o tom, že žiada o udelenie azylu alebo o poskytnutie doplnkovej ochrany na území Slovenskej republiky. Za cudzinca, ktorý nenadobudol plnoletosť, vyhlásenie podáva jeho zákonný zástupca alebo súdom ustanovený opatrovník. Konanie o udelenie azylu sa nezačne, ak sa zistí, že vyhlásenie podala maloletá osoba.³⁰

Migračný úrad MV SR posudzuje každú žiadosť o azyl individuálne, zohľadniac všetky dôvody a okolnosti každého prípadu, avšak skutočnosť, že žiadateľ je dieťaťom nachádzajúcim sa na Slovensku bez sprievodu rodiča alebo zákonného zástupcu nie je samostatným dôvodom na poskytnutie azylu či doplnkovej ochrany, ani azylu z humanitných dôvodov. Zákon o azyle však obsahuje ustanovenia týkajúce sa osobitostí postavenia maloletých v priebehu azylového konania. Medzi tieto osobitné ustanovenia patria napr.:

- Pri pohovore s maloletou osobou poverený zamestnanec ministerstva prihliada na vek a stupeň rozumovej a vôľovej vyspelosti maloletého³¹;
- Pohovor s maloletým bez sprievodu možno vykonať len za prítomnosti jeho opatrovníka; opatrovník musí mať pred vykonaním pohovoru možnosť informovať maloletého bez sprievodu o význame a možných dôsledkoch pohovoru a na pohovor ho pripraviť³²;
- Ministerstvo nezamietne žiadosť o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenú, ak ide o maloletého bez sprievodu³³;
- Posúdenie žiadosti o udelenie azylu vykoná poverený zamestnanec ministerstva s primeranými vedomosťami v oblasti azylu; v prípade maloletého bez sprievodu aj s primeranými vedomosťami o jeho osobitných potrebách³⁴;
- Ak je žiadateľom cudzinec, ktorý je umiestnený v zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ministerstvo vydá preukaz žiadateľa do troch dní od začatia konania a bezodkladne ho zašle tomuto zariadeniu³⁵;
- Poverený zamestnanec ministerstva, ktorý vykonáva pohovor, umožní pred jeho skončením zástupcovi žiadateľa vyjadriť sa k pohovoru; ak ide o maloletého bez sprievodu, umožní opatrovníkovi položiť otázky alebo uplatniť pripomienky už počas pohovoru.³⁶;
- Za cudzinca, ktorý nenadobudol plnoletosť, vyhlásenie podáva jeho zákonný zástupca alebo súdom ustanovený opatrovník; maloletý musí byť prítomný pri podávaní vyhlásenia³⁷

Zákon o SPOD a SK bude s účinnosťou od 20.07.2015 zakotvovať povinnosť detského domova vytvárať podmienky na vykonanie pohovoru s MBS v konaní o azyle a na jeho účasť v tomto konaní³⁸.

³⁰ § 3 ods. 1 zákona o azyle

³¹ § 6 ods. 5 zákona o azyle

³² § 6 ods. 6 zákona o azyle

³³ § 12 ods. 4 zákona o azyle

³⁴ § 19a ods. 9 zákona o azyle

³⁵ § 5 ods. 5: Toto ustanovenie bude účinné od 20.07.2015

³⁶ § 6 ods. 7: Toto ustanovenie bude účinné od 20.07.2015

³⁷ § 3 ods. 1 druhá veta: časť o prítomnosti maloletého pri podaní vyhlásenia bude účinná od 20.07.2015

³⁸ § 50 ods. 6: Detský domov pre maloletých bez sprievodu utvára podmienky na vykonanie pohovoru s maloletým bez sprievodu v konaní o azyle a na jeho účasť v tomto konaní.

Detský domov tiež bude mať povinnosť vytvárať podmienky na stretnutie maloletého žiadateľa o azyl s Úradom Vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR) a s Medzinárodnou organizáciou pre migráciu (IOM), ako aj na účely poskytovania právneho poradenstva³⁹.

3.2. Typy rozhodnutí v azylovom konaní⁴⁰:

1) Rozhodnutie o udelení azylu (podľa § 8 alebo § 9 zákona o azyle)

Azyl je najvyššia forma medzinárodnej ochrany a cudzinec na základe udeleného azylu automaticky získava trvalý pobyt na území SR. Následne treba podať na miestne príslušnom oddelení cudzineckej polície žiadosť o vydanie dokladu o pobyte, ktorý cudzinecká polícia vydá do 30 dní od podania žiadosti (§ 73 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov). Cudzincovi, ktorému bol udelený azyl, policajný útvar vydá doklad o pobyte, v ktorom uvedie názov „azylant“. Platnosť dokladu o pobyte je desať rokov (§ 73 ods. 11 zákona o pobyte cudzincov). Okrem toho, ak dieťa nemá vlastný cestovný doklad, opatrovník v jeho mene, okrem dokladu o pobyte, požiadava aj o vydanie cestovného dokladu cudzinca, ktorý policajný útvar vydá s platnosťou na dva roky (§ 13 ods. 1 písm. b) zákona č. 647/2007 Z. z. o cestovných dokladoch).

2) Rozhodnutie o neudelení azylu a o poskytnutí doplnkovej ochrany (podľa § 13a zákona o azyle)

V prípade, že Migračný úrad MV SR neudelí azyl, rozhodne v rámci toho istého rozhodnutia zároveň o tom, či poskytne alebo neposkytne doplnkovú ochranu. V prípade, že Migračný úrad MV SR rozhodne o poskytnutí doplnkovej ochrany, táto sa poskytuje na jeden rok; po uplynutí jedného roka sa poskytovanie doplnkovej ochrany na žiadosť predĺži vždy o dva roky (§ 20 ods. 3 zákona o azyle). V prípade, že dieťaťu v azylovom konaní nie je udelený azyl, ale je poskytnutá doplnková ochrana, je možné podať opravný prostriedok proti výroku o neudelení azylu, a to na Krajský súd v Bratislave alebo na Krajský súd v Košiciach, podľa miesta pobytu maloletého. V prípade detí bez sprievodu pôjde spravidla o Krajský súd v Košiciach, keďže detský domov sa nachádza v Medzilaborciach. Opravný prostriedok možno podať do 30 dní od doručenia rozhodnutia.

Dôležité upozornenia

V každom prípade, keď Migračný úrad MV SR rozhodne o neudelení azylu a o poskytnutí doplnkovej ochrany, je veľmi dôležité riadne vyhodnotiť či nie sú dôvody na podanie odvolania proti časti o neudelení azylu, pretože ak sa odvolanie nepodá, tak to má vážne právne následky. Konkrétne to zakladá prekážku už rozhodnutej veci (res iudicata) a ak by sa cudzinec neskôr rozhodol (napr. už ako dospelý) opakovane podať žiadosť o azyl, Migračný úrad zastaví konanie, pretože vo veci už raz

³⁹ Na právne poradenstvo má MBS nárok podľa § 29 ods. 4 zákona o SPOD a SK, vrátane právnej pomoci poskytovanej Centrom právnej pomoci pri podaní odvolania proti rozhodnutiu Migračného úradu MV SR

⁴⁰ Podľa novely zákona o azyle účinnej od 20.07.2015 sa rozhodnutie v konaní o azyle oznamuje opatrovníkovi a tiež zariadeniu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, v ktorom je maloletý bez sprievodu umiestnený (§ 20a ods. 4 písm. d) zákona o azyle)

právoplatne rozhodol⁴¹. Je preto podstatné rozhodnutie s dieťaťom komunikovať, vysvetliť mu jeho obsah, vysvetliť mu čo znamená doplnková ochrana, a tiež aké sú právne následky nepodania opravného prostriedku. Právne následky sú: rozhodnutie nadobudne právoplatnosť a potom už nebude možnosť súdneho prieskumu rozhodnutia, a tiež založenie už spomínanej prekážky rozhodnutej veci smerom do budúcnosti.

V čase trvania odvolacieho konania maloletý môže požívať výhody poskytovanej doplnkovej ochrany, t.j. keď sa podá opravný prostriedok proti časti rozhodnutia o neudelení azylu, časť rozhodnutia o poskytnutí doplnkovej ochrany (proti ktorej opravný prostriedok nie je možné podať) nadobudne právoplatnosť. V prípade, ak by teda aj odvolacie konanie bolo neúspešné a súd by rozhodnutie Migračného úradu MV SR o neudelení azylu potvrdil, dieťaťu naďalej bude trvať poskytovaná doplnková ochrana. Ak by v konečnom dôsledku bol dieťaťu (po úspešnom odvolacom konaní) azyl predsa len udelený, poskytovaná doplnková ochrana zanikne z dôvodu udelenia azylu na území SR (podľa § 15a ods. 1 písm. a) zákona o azyle).

V prípade maloletých bez sprievodu by Migračný úrad MV SR mal vždy zvážiť aj to, či nie je namieste udelenie azylu z humanitných dôvodov. Toto môže a mal by navrhnúť vždy opatrovník, ideálne už pri podaní žiadosti o azyl, alebo následne počas vstupného pohovoru. Je preto dôležité si v odôvodnení rozhodnutia o neudelení azylu všimnúť, či sa Migračný úrad MV SR skutočne zaoberal možnosťou udeliť azyl z humanitných dôvodov. Taktiež z pohľadu detského domova je dôležité, ak zamestnanci domova pracujúci s dieťaťom majú nejakú vedomosť o zvýšenej zraniteľnosti dieťaťa (napr. trauma, identifikovaná psychická porucha, problémy so spánkom, bolesti hlavy, iné prejavy úzkosti, viditeľné prejavy predchádzajúceho týrania alebo mučenia, alebo iné zdravotné problémy), aby o tomto neodkladne informovali opatrovníka/ poručníka alebo právnik dieťaťa žiadajúceho o azyl, príp. priamo Migračný úrad MV SR, keďže tieto skutočnosti môžu byť následne vyhodnotené Migračným úradom v rámci konania o udelenie azylu, napr. pri zvažovaní udeliť azyl z humanitných dôvodov. Tiež môže byť vhodné predložiť do konania posudok psychológa, ktorý pracuje s dieťaťom.

3) Rozhodnutie o neudelení azylu a o neposkytnutí doplnkovej ochrany

Ak Migračný úrad MV SR rozhodne o neudelení azylu a o neposkytnutí doplnkovej ochrany, pričom však opatrovník maloletého dieťaťa má pocit, že toto rozhodnutie nie je správne, resp. nie je v najlepšom záujme dieťaťa, je možné podať opravný prostriedok na súd, a to do 30 dní od doručenia rozhodnutia. Keďže dieťa nie je spôsobilé na právny úkon podania opravného prostriedku samostatne, je v tomto plne závislé od rozhodnutia opatrovníka. Odporúčame, aby opatrovník, predtým ako sa rozhodne či opravný prostriedok podá alebo nepodá, toto prekonzultoval s dieťaťom, ak rozumové a vôľové schopnosti dieťaťa mu umožňujú pochopiť, čo to je opravný prostriedok a právne následky nepodania opravného prostriedku. V prípade detí vo veku 15 rokov a viac veríme, že by sa dieťa malo vždy konzultovať ohľadne takého dôležitého rozhodnutia ako je podanie alebo nepodanie opravného prostriedku, keďže v prípade jeho nepodania nadobudne rozhodnutie

⁴¹ Podľa § 19 ods. 1 písm. i) zákona o azyle, „Ministerstvo konanie o azyle zastaví, **ak sa v konaní o azyle už právoplatne rozhodlo o tom, že sa žiadosť zamieta ako zjavne neopodstatnená, neudeľuje sa azyl**, odníma sa azyl, nepredlžuje sa doplnková ochrana alebo sa zrušuje doplnková ochrana **a skutkový stav sa podstatne nezmenil,...**“

Migračného úradu MV SR právoplatnosť a založí prekážku už rozhodnutej veci (*res iudicata*) v prípade opakovanej žiadosti o azyl zo strany dieťaťa v budúcnosti.

Opravný prostriedok sa podáva na miestne a vecne príslušný krajský súd, a to Krajský súd Košice, ak je dieťa umiestnené v Medzilaborciach alebo v inom detskom domove na východnom Slovensku, alebo Krajský súd Bratislava, ak sa dieťa nachádza na západnom Slovensku. V prípade, že krajský súd rozhodnutie Migračného úradu MV SR potvrdí, je možné ešte podať odvolanie na Najvyšší súd SR.

Poznámka

Preskúmanie rozhodnutia správneho orgánu súdom je dôležitý nástroj právnej ochrany, kedy nezávislý súdny orgán preskúmava či správny orgán postupoval pri svojom rozhodovaní v súlade so zákonom a s medzinárodnými dohovormi, či neboli porušené práva účastníka konania, a či je rozhodnutie správneho orgánu riadne odôvodnené a vychádzajúce z náležitého zistenia skutkového stavu a správneho právneho posúdenia veci. V právnom štáte je preto dôležité tento inštitút využívať vždy, ak existuje čo len najmenšia pochybnosť, či rozhodnutie správneho orgánu, v danom prípade Migračného úradu MV SR je správne a zákonné.

V prípade podávania opravného prostriedku na krajský súd alebo odvolania na Najvyšší súd SR odporúčame opatrovníkom využívať služby kvalifikovaného advokáta skúseného v azylových veciach, alebo Centrum právnej pomoci.

4) Rozhodnutie o zamietnutí žiadosti o azyl ako neprípustnej (podľa § 11 zákona o azyle)

Ministerstvo zamietne žiadosť o udelenie azylu ako neprípustnú, ak

a) žiadateľovi udelil azyl štát, ktorý nie je členským štátom Európskej únie, a žiadateľ môže efektívne využívať túto ochranu; **to neplatí, ak žiadateľa nie je možné do tohto štátu účinne vrátiť,**

b) žiadateľ prichádza z bezpečnej tretej krajiny; **to neplatí, ak v jeho prípade nemožno túto krajinu považovať za bezpečnú tretiu krajinu alebo ak žiadateľa do bezpečnej tretej krajiny nie je možné účinne vrátiť,**⁴²

c) je na konanie o udelenie azylu príslušný iný štát,

d) žiadateľovi udelil azyl členský štát Európskej únie, alebo

e) žiadateľ je občanom členského štátu Európskej únie; to neplatí, ak nastali skutočnosti uvedené v osobitnom predpise.

Zoznam bezpečných tretích krajín bol zrušený; v súčasnosti Nariadenie vlády SR č. 716/2002 Z. z., ktorým sa vydáva zoznam bezpečných tretích krajín a bezpečných krajín pôvodu, v platnom znení uvádza len zoznam bezpečných krajín pôvodu.

⁴² Od 20.07.2015 bude toto ustanovenie doplnené o nasledovné: „alebo ak ide o maloletého bez sprievodu a nie je to v jeho najlepšom záujme“.

Najčastejší dôvod zamietnutia žiadosti o azyl ako neprípustnej je skutočnosť, že na konanie o udelenie azylu je príslušný iný štát. Ktorý štát EÚ je zodpovedný za posúdenie žiadosti o azyl konkrétneho žiadateľa sa vyhodnocuje podľa kritérií stanovených v Dublinskom nariadení. Viac k Dublinskému konaniu vo vzťahu k maloletým bez sprievodu viď v Kapitole 2 o Zlúčení rodiny.

Pozor

Podanie opravného prostriedku v tomto prípade nemá automatický odkladný účinok, a preto je potrebné spolu s podaným odvolaním požiadať súd o priznanie odkladu vykonateľnosti rozhodnutiu Migračného úradu MV SR, a to až do doby kým súd nerozhodne v merite veci.

5) Rozhodnutie o zamietnutí žiadosti o azyl ako zjavne neopodstatnenej (podľa § 12 zákona o azyle)

Podľa § 12 ods. 4 zákona o azyle: **Ministerstvo nezamietne žiadosť o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenú, ak ide o maloletého bez sprievodu.**

6) Rozhodnutie o zastavení konania (podľa § 19 zákona o azyle)

Ministerstvo konanie o azyle zastaví, ak

- a) sa žiadateľ do troch dní od podania vyhlásenia, bez závažných dôvodov nedostaví do záchytného tábora,
- b) zákonný zástupca nesplnil povinnosť podľa § 4 ods. 5,
- c) účastník konania vzal žiadosť o udelenie azylu alebo o predĺženie doplnkovej ochrany späť,
- d) dôvod na konanie začaté na podnet ministerstva odpadol alebo sa zistí, že nebol dôvod na také konanie,
- e) účastník konania zomrel,
- f) sa žiadateľ bez priepustky viac ako sedem dní zdržiava mimo azylového zariadenia,
- g) žiadateľ opustil územie Slovenskej republiky,
- h) zistí, že osoba, ktorá požiadala o udelenie azylu alebo o poskytnutie doplnkovej ochrany, nie je účastníkom konania,
- i) sa v konaní o azyle už právoplatne rozhodlo o tom, že sa žiadosť zamietla ako zjavne neopodstatnená, neudeľuje sa azyl, odníma sa azyl, nepredlžuje sa doplnková ochrana alebo sa zrušuje doplnková ochrana a skutkový stav sa podstatne nezmenil,
- j) márne uplynula lehota, počas ktorej bolo konanie prerušené podľa § 18a alebo
- k) počas konania o predĺžení doplnkovej ochrany doplnková ochrana zanikla alebo počas konania o udelení azylu podľa § 10 na dobu neurčitú azyl zanikol.

Najčastejšie dôvody na zastavenie azylového konania v praxi sú uvedené pod písmenom f) (príp. g)) a pod písmenom i). Štatistiky ukazujú, že aj v prípade maloletých bez sprievodu je tým najčastejším dôvodom práve skutočnosť, že žiadateľ sa bez priepustky viac ako 7 dní zdržiava mimo azylové zariadenie. To v praxi znamená, že maloletý bez sprievodu zmizne alebo ujde z azylového tábora. Podľa novelizovaného zákona o azyle (účinného od 20.07.2015) bude dôvodom na zastavenie konania, ak sa MBS bude bez súhlasu zariadenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately viac ako sedem dní zdržiavať mimo tohto zariadenia, t.j. mimo detského domova. Proti rozhodnutiu Migračného úradu o zastavení konania možno podať rozklad na ministerstvo vnútra do 7 dní od doručenia rozhodnutia. Podanie rozkladu nemá odkladný účinok.

Predĺženie doplnkovej ochrany

Cudzinec je povinný podať žiadosť o predĺženie doplnkovej ochrany najskôr 90 dní pred uplynutím lehoty, na ktorú bola poskytnutá, a najneskôr v posledný deň tejto lehoty; doplnková ochrana trvá až do rozhodnutia o žiadosti. Žiadosť sa podáva na úradnom tlačive, ktorého vzor je uvedený v prílohe zákona o azyle, osobne na policajnom útvere podľa miesta pobytu; vyplnenú žiadosť policajný útvar bezodkladne zašle Migračnému úradu MV SR (§ 20 ods. 3 zákona o azyle).

3.3. O čom by malo dieťa vedieť/ byť poučené pred vstupom do azylového konania?

- už pri vyhlásení – podaní žiadosti o azyl na polícii – **je dôležité uviesť prečo sa bojí vrátiť do krajiny pôvodu a prečo žiada o ochranu, t.j. aspoň stručne uviesť VŠETKY dôvody žiadosti o azyl** (stáva sa, že ak žiadateľ neuvedie všetky hlavné dôvody žiadosti už pri podaní vyhlásenia na polícii, Migračný úrad následne v azylovom konaní vyhodnotí žiadateľa ako nedôveryhodného, resp. že si dodatočne vymyslel ďalšie/ nové/ iné dôvody žiadosti)
- **je dôležité udať správne meno a dátum narodenia už pri podaní vyhlásenia, a nemeniť totožnosť počas konania, pretože to môže viesť opäť k tomu, že bude žiadateľ vyhodnotený ako nedôveryhodný**, a to môže negatívnym spôsobom ovplyvniť posúdenie žiadosti o azyl Migračným úradom
- **nepredkladať falošné cestovné doklady či iné doklady, resp. ak má dieťa pri sebe falošný pas nevydávať ho za vlastný, ale radšej priznať, že ide o falošný doklad a dôvod prečo ho má pri sebe** (takýto falošný alebo pozmenený doklad mu mohli napr. dať prevádzачi, alebo mu ho vybavila rodina); ak dieťa nemá vedomosti o pôvode dokladu, je dobré, aby uviedlo ako doklad nadobudlo (kto mu ho dal/ vybavil), aby v prípade, že sa následne ukáže, že ide o falošný/ pozmenený doklad bolo zo zápisnice jasné, že dieťa o pôvode dokladu nemalo vedomosť, a teda nevedelo, že doklad je falošný/ pozmenený
- počas vstupného/ prvého pohovoru na Migračnom úrade dieťa musí uviesť **PODROBNE všetky dôvody žiadosti o azyl a okolnosti, ktoré ho viedli k úteku z krajiny pôvodu**; ak dieťa zabudne uviesť nejaké dôležité skutočnosti, tieto by mal doplniť opatrovník; práve z toho dôvodu je veľmi dôležité, aby opatrovník absolvoval podrobný rozhovor s dieťaťom ohľadne jeho dôvodov ešte pred vstupom do azylového konania; rovnako je dôležité, aby vychovávateľ alebo sociálny pracovník detského domova, ktorý s dieťaťom v domove pravidelne komunikuje, ak sa mu dieťa zverí s nejakými skutočnosťami, ktoré by mohli byť dôležité pre posúdenie jeho žiadosti o azyl, informoval o týchto skutočnostiach opatrovníka

- ak počas pohovoru **nebude dieťa dobre rozumieť tlmočníkovi, treba povedať pracovníkovi Migračného úradu, ktorý vedie pohovor, že tlmočníkovi nerozumie**; Migračný úrad stanoví nový termín pohovoru a zabezpečí iného tlmočníka; tiež ak má dieťa výhrady k osobe tlmočníka (napr. pre jeho etnický pôvod, náboženstvo či pohlavie), je potrebné toto uviesť, a ak je to možné, Migračný úrad sa pokúsi zabezpečiť iného tlmočníka
- **dieťa nemá počas pohovoru odpovedať na otázky, ktorým nerozumie; ak mu otázka nie je jasná, treba to povedať; ak nevie odpoveď na otázku, je lepšie priznať, že nevie, ako si vymýšľať odpoveď alebo klamať**
- **ak bude počas pohovoru dieťa unavené, môže požiadať o prestávku; tiež, ako bude smädné, môže si vypýtať pohár vody; ak bude potrebovať ísť na toaletu, má na to hocikedy počas pohovoru právo** (pohovor môže trvať veľa hodín, ak bude dieťa pociťovať potrebu pohovor skončiť, môže požiadať o jeho prerušenie a pokračovanie v iný deň)
- pohovor s maloletým bez sprievodu možno vykonať len za prítomnosti jeho opatrovníka; opatrovník musí mať pred vykonaním pohovoru možnosť informovať maloletého bez sprievodu o význame a možných dôsledkoch pohovoru a na pohovor ho pripraviť
- dieťa má **právo na právne poradenstvo počas celého azylového konania**, vrátane konania pred Migračným úradom⁴³
- ak chce dieťa právnika na zastupovanie v konaní, treba, aby to povedalo svojmu opatrovníkovi, pretože ako maloletý, splnomocniť právnika na zastupovanie nemôže sám, ale urobiť to zaňho môže opatrovník
- v prípade, že dieťa nemá právnika v konaní pred Migračným úradom, **má zo zákona právo na zastupovanie pred súdom právnikom Centra právnej pomoci**, ktorý mu napíše aj opravný prostriedok proti negatívnemu rozhodnutiu Migračného úradu
- **dieťa má právo byť počas celého azylového konania informované o priebehu konania, a následne o výsledku azylového konania, a na to, aby mu rozhodnutie Migračného úradu bolo riadne pretlmočené a vysvetlené** spôsobom zohľadňujúcim jeho rozumovú a vôľovú vyspelosť
- dieťa má právo sa proti rozhodnutiu Migračného úradu odvolať; postup ako aj právne dôsledky nepodania opravného prostriedku mu vysvetlí opatrovník alebo právnik; v prípade poskytnutia doplnkovej ochrany je tiež **dôležité vysvetliť dieťaťu aké sú základné rozdiely medzi azylom a doplnkovou ochranou**, aby sa dieťa vedelo kvalifikovane rozhodnúť, či chce podať opravný prostriedok proti výrokovej časti rozhodnutia o neudelení azylu.

3.4. Základné rozdiely medzi azylom a doplnkovou ochranou

Pobyt

Azyl sa udeľuje na neobmedzený čas a azylant automaticky získava na Slovensku trvalý pobyt. Doplnková ochrana sa udeľuje na jeden rok, s možnosťou predĺženia vždy o dva roky. Cudzinec s doplnkovou ochranou získava prechodný pobyt, s možnosťou podať žiadosť o dlhodobý pobyt (na neobmedzený čas) po piatich rokoch nepretržitého oprávneného pobytu (§ 51 a nasl. zákona

⁴³ Podľa § 29 ods. 4 písm. a) zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately: Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately zabezpečuje maloletému bez sprievodu na jeho žiadosť právne poradenstvo

o pobyte cudzincov). Do doby nepretržitého pobytu sa započítava aj doba od podania žiadosti o udelenie azylu do rozhodnutia o udelení azylu alebo poskytnutí doplnkovej ochrany. Dlhodobý pobyt je jedným z druhov trvalého pobytu.

Dôležité

Žiadateľ o dlhodobý pobyt by k žiadosti o dlhodobý pobyt mal predložiť platný cestovný doklad. Ak takýto nemá, môže podať žiadosť aj s cudzineckým pasom, avšak v tom prípade musí doložiť iný hodnoverný doklad, ktorým preukáže svoju totožnosť.⁴⁴

Cestovný doklad

Azylantovi, ktorý nemá vlastný cestovný doklad, policajný útvar vydá cestovný doklad cudzinca s platnosťou na dva roky (podľa § 13 zákona č. 647/2007 Z. z. o cestovných dokladoch). Ide o cestovný doklad, ktorý sa vydáva utečencom v súlade s čl. 28 Dohovoru o právnom postavení utečencov. Tento cestovný doklad je uznaný všetkými krajinami, ktoré sú signatármi Dohovoru.

Osobe s doplnkovou ochranou, ktorá nemá vlastný cestovný doklad, je vydaný cudzinecký pas, ktorý jej slúži na vycestovanie aj na návrat do SR (podľa § 74 zákona o pobyte cudzincov). Platnosť cudzineckého pasu policajný útvar určí na nevyhnutný čas, najdlhšie na jeden rok. Platnosť cudzineckého pasu môže policajný útvar opakovane predĺžiť.

Občianstvo

Azylant môže požiadať o udelenie štátneho občianstva SR vtedy, ak je azylantom aspoň štyri roky bezprostredne predchádzajúce podaniu žiadosti o udelenie štátneho občianstva SR (§ 7 ods. 2 písm. e) zákona o štátnom občianstve). V prípade detí zákon požaduje tri roky nepretržitého trvalého pobytu (§ 7 ods. 2 písm. c) zákona o štátnom občianstve)⁴⁵.

Cudzinec s doplnkovou ochranou nemá žiadne zvýhodnenie pri podmienkach podania žiadosti o štátne občianstvo SR v porovnaní s inými cudzincami, a teda sa naňho vzťahuje všeobecná

⁴⁴ Metodika postupu policajného útvaru pri aplikácii zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 75/2013 Z. z., ktorá tvorí prílohu k rozkazu riaditeľa ÚHCP P PZ č. 55/2012 uvádza v tomto smere nasledovné:

Cudzinecký pas vydaný SR alebo ktorýmkoľvek iným štátom sa všeobecne nepovažuje za cestovný doklad podľa § 2 ods. 1 písm. k) zákona o pobyte cudzincov, nakoľko nespĺňa podmienku jednoznačnej identifikácie držiteľa dokladu (personálna platnosť). To znamená, že ak štátny príslušník tretej krajiny predloží pri podaní žiadosti o udelenie dlhodobého pobytu takýto cestovný doklad, OCP preverí vlastnou činnosťou alebo prostredníctvom OCP ÚHCP, či údaje o štátnom príslušníkovi tretej krajiny uvedené v cudzineckom pase sú v ňom uvedené na základe iného dokladu vydaného príslušným štátom (či už platného alebo takého, ktorý stratil časovú platnosť), alebo na základe údajov, ktoré uviedol v dotazníku pred štátnym orgánom. Cudzinecký pas je možné akceptovať len v prípade, ak údaje o štátnom príslušníkovi tretej krajiny, ktoré sú v ňom uvedené súhlasia s údajmi uvedenými v inom doklade vydanom príslušným štátom, ktorého je štátnym príslušníkom.

⁴⁵ Pričom u maloletého dieťaťa, ktorého zákonným zástupcom alebo poručníkom je štátny občan Slovenskej republiky alebo právnická osoba určená súdom Slovenskej republiky, postačuje nepretržitý pobyt na území Slovenskej republiky najmenej dva roky bezprostredne predchádzajúce podaniu žiadosti o udelenie štátneho občianstva SR (podrobnosti viď v Kapitole 4 o ďalších možnostiach trvalého riešenia pre MBS)

podmienka minimálne 8 rokov nepretržitého trvalého pobytu, resp. desať rokov nepretržitého oprávneného pobytu, pričom v čase podania žiadosti o štátne občianstvo musí mať udelený trvalý pobyt (§ 7 ods. 2 písm. g) zákona o štátnom občianstve).

Zdravotné poistenie

V súlade so zákonom č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení je azylant povinne verejne zdravotne poistená osoba (§ 3 zákona) a štát je platiteľom poistného za azylanta (§ 11 ods. 7 písm. q) zákona).

Cudzinec s doplnkovou ochranou nie je zdravotne poistený (zdravotne poistený je iba ak pracuje), a zdravotnú starostlivosť zaňho hradí Migračný úrad MV SR. Na základe toho mu je vydaný (ružový) preukaz oprávnenia na poskytovanie zdravotnej starostlivosti. V praxi s využitím služieb zdravotnej starostlivosti na základe tohto preukazu majú cudzinci veľké problémy, keďže mnohí lekári takéto preukazy buď nepoznajú alebo nie sú ochotní na základe neho vykonať zdravotné ošetrenie cudzinca.

Integrácia

Podľa zákona o azyle ministerstvo môže azylanta na základe jeho písomnej žiadosti na nevyhnutný čas ubytovať v pobytovom tábore, kde je povinný primerane uhrádzať výdavky spojené s jeho pobytom. V praxi majú azylanti možnosť získať dočasné ubytovanie na prvé mesiace, resp. pol roka od udelenia azylu, v odôvodnených prípadoch aj na dlhší čas, v Integračnom centre vo Zvolene. Okrem toho ministerstvo poskytne azylantovi jednorazový príspevok vo výške 1,5-násobku sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu.

Podľa zákona o azyle ministerstvo môže cudzinca, ktorému sa poskytla doplnková ochrana, na základe jeho písomnej žiadosti na nevyhnutný čas ubytovať v pobytovom tábore, kde je povinný primerane uhrádzať výdavky spojené s jeho pobytom, t.j. to isté ako pri azylantoch. V praxi sa však toto ustanovenie neaplikuje, a cudzinci s doplnkovou ochranou nemajú možnosť využívať ubytovanie ani v Integračnom centre vo Zvolene ani v pobytovom tábore pre žiadateľov o azyl. Integračnú pomoc cudzincom s doplnkovou ochranou v realite poskytujú iba mimovládne organizácie, a to v rozsahu schválených projektov.

Prístup na trh práce

Tak azylanti, ako aj cudzinci s doplnkovou ochranou majú voľný prístup na trh práce (nepotrebnú pracovné povolenie), avšak v praxi sú zamestnávateľia oveľa menej ochotní zamestnávať cudzincov s doplnkovou ochranou (kvôli krátkodobosti ich pobytu) ako azylantov (s trvalým pobytom na neobmedzený čas).

Záver

Z uvedených rozdielov medzi azylom a doplnkovou ochranou jednoznačne vyplýva, že udelenie azylu z pohľadu právneho postavenia cudzinca je oveľa výhodnejšie a predstavuje preňho väčšiu mieru istoty, stability a možnosť skutočne začať nový život a vytvárať si dlhodobé plány na Slovensku. Ak neprichádza v prípade MBS do úvahy zlúčenie s rodinou v krajine pôvodu alebo v tretej krajine, je

preto v súlade s dlhodobým najlepším záujmom dieťaťa - utečenca, aby získalo na Slovensku azyl (napr. aj z humanitných dôvodov) a nie doplnkovú ochranu⁴⁶.

Kapitola 4

Ďalšie možnosti trvalého riešenia právneho postavenia maloletého bez sprievodu v SR

Okrem žiadosti o azyl v prípade maloletých bez sprievodu prichádzajú do úvahy z pohľadu trvalého riešenia právneho statusu ešte dve alternatívy, a to podanie žiadosti o azyl alebo podanie žiadosti o trvalý pobyt na neobmedzený čas. Tieto možnosti sa týkajú hlavne detí, ktoré prídu do SR vo veku do 15 rokov veku (pri žiadosti o trvalý pobyt) alebo do 16 rokov (pri žiadosti o občianstvo).

4.1. Udelenie trvalého pobytu na neobmedzený čas

Jednou z možností legalizácie pobytu pre maloletých bez sprievodu po dosiahnutí plnoletosti na území Slovenskej republiky je udelenie trvalého pobytu na neobmedzený čas. Podľa zákona o pobyte cudzincov ministerstvo vnútra môže udeliť trvalý pobyt na neobmedzený čas aj bez splnenia podmienok ustanovených v zákone o pobyte cudzincov plnoletej osobe, ktorá má udelený tolerovaný pobyt podľa § 58 ods. 2 písm. a) zákona o pobyte cudzincov⁴⁷ alebo poskytnutú doplnkovú ochranu ako maloletý bez sprievodu⁴⁸ najmenej tri roky, počas ktorých študovala na škole na území Slovenskej republiky.

V čase podávania žiadosti o trvalý pobyt musí bývalý maloletý bez sprievodu preukázať, že pred dosiahnutím plnoletosti mal tri roky udelený tolerovaný pobyt na území Slovenskej republiky a potvrdenie o tom, že v tomto sledovanom období aj navštevoval školu.

Orgány SPOD a SK, v záujme postupu v súlade s najlepším záujmom dieťaťa, musia žiadať o udelenie tolerovaného pobytu v prípade maloletých bez sprievodu ihneď po ich umiestnení do detského domova. Nesplnenie podmienky preukázania troch rokov udeleného tolerovaného pobytu na Slovensku môže znemožniť udelenie trvalého pobytu pre bývalého maloletého bez sprievodu. Taktiež je veľmi podstatné, aby maloletí bez sprievodu boli umiestňovaní do škôl, čo najskôr, pretože oddiaľovanie nástupu MBS do školy môže v budúcnosti taktiež znemožniť udelenie trvalého pobytu na neobmedzený čas.

4.2. Udelenie štátneho občianstva SR

⁴⁶ Ide o názor Ligy za ľudské práva vyplývajúci z dlhodobých skúseností s prácou s azylantmi a cudzincami s doplnkovou ochranou, vrátane mladých dospelých, ktorí v minulosti prišli do SR ako maloletí bez sprievodu

⁴⁷ § 58 ods. 2 písm. a) zákona o pobyte cudzincov: Policajný útvar udelí tolerovaný pobyt štátnemu príslušníkovi tretej krajiny, ak nie sú dôvody na zamietnutie žiadosti podľa § 59 ods. 12, a) ktorý je maloletou osobou nájdenou na území Slovenskej republiky.

⁴⁸ Možnosť žiadať o trvalý pobyt na neobmedzený čas pre mladých dospelých, ktorí mali v SR poskytnutú doplnkovú ochranu najmenej tri roky ako MBS bude účinná od 20.07.2015

Zákon č. 40/1993 Zb. o štátnom občianstve Slovenskej republiky⁴⁹ umožňuje udeliť štátne občianstvo Slovenskej republiky maloletému dieťaťu, ktorého zákonným zástupcom alebo poručníkom je štátny občan Slovenskej republiky alebo právnická osoba určená súdom a má nepretržitý pobyt na území Slovenskej republiky najmenej dva roky bezprostredne predchádzajúce podaniu žiadosti o udelenie štátneho občianstva; dĺžka pobytu sa nevzťahuje na maloleté deti do dvoch rokov.

Za maloleté dieťa bez sprievodu žiada o udelenie štátneho občianstva súdom ustanovený poručník. Maloleté dieťa bez sprievodu musí mať v čase podania žiadosti o udelenie štátneho občianstva udelený pobyt na území Slovenska a to najmenej dva roky pred podaním žiadosti. Zákon o štátnom občianstve v súvislosti s pobytom uvádza, že pobyt musí byť nepretržitý. Zákon nevyžaduje konkrétny druh pobytu, preto môže ísť o tolerovaný, prechodný alebo trvalý (dlhodobý) pobyt.

Zákon o štátnom občianstve má v porovnaní so zákonom o pobyte cudzincov pre maloletých bez sprievodu priaznivejšiu právnu úpravu, pokiaľ ide o dĺžku pobytu MBS na Slovensku pred podaním žiadosti (2 roky verzus 3 roky) a nevyžaduje ani splnenie ďalších podmienok (školská dochádzka).

Žiadosť o udelenie štátneho občianstva podáva, v mene MBS, zákonom ustanovený zástupca alebo poručník na Obvodnom úrade v sídle kraja podľa miesta pobytu MBS. MBS musí k žiadosti o udelenie štátneho občianstva predložiť náležitosti uvedené v § 8 ods. 3 zákona o štátnom občianstve⁵⁰. Zákon ďalej upravuje, že „žadateľ, ktorý dovŕšil 14 rokov, pri podaní žiadosti o udelenie štátneho občianstva Slovenskej republiky vyplní aj dotazník žiadateľa o udelenie štátneho občianstva Slovenskej republiky (ďalej len „dotazník“). Dotazník žiadateľa, ktorý nedovŕšil 18 rokov veku, podpisujú aj rodičia žiadateľa. Zákonodarca v tomto prípade opomenul situáciu, kedy žiadosť o udelenie štátneho občianstva môžu podávať aj maloleté deti, ktoré majú súdom ustanoveného zástupcu (opatrovníka/poručníka) avšak podľa vyjadrenia Ministerstva vnútra by v takomto prípade bol akceptovaný podpis zástupcu MBS.

4.3. Dlhodobý pobyt

Dlhodobý pobyt sa udeľuje na neobmedzený čas; ide o jeden z druhov trvalého pobytu. Policajný útvar udelí dlhodobý pobyt štátnemu príslušníkovi tretej krajiny, ktorý sa na území Slovenskej republiky zdržiava oprávnené a nepretržite po dobu piatich rokov bezprostredne pred podaním žiadosti (podľa § 52 ods. 1 písm. a) zákona o pobyte cudzincov). Do tejto doby nepretržitého oprávneného pobytu sa započítava aj doba udeleného tolerovaného pobytu podľa § 58 ods. 2 písm. a) zákona o pobyte cudzincov, t.j. tolerovaného pobytu udeľovaného maloletým bez sprievodu (viď nižšie). Keďže na udelenie dlhodobého pobytu sa vyžaduje 5 rokov oprávneného pobytu v SR, je pravdepodobné a aj vhodnejšie s dieťaťom požiadať o štátne občianstvo alebo trvalý pobyt na neobmedzený čas (viď vyššie). Tento pobyt však môže predstavovať trvalé riešenie právneho postavenia mladého dospelého, ktorý bol v minulosti maloletým bez sprievodu napr. s udeleným tolerovaným pobytom alebo s poskytnutou doplnkovou ochranou, a počas trvania jeho maloletosti

⁴⁹ § 7 ods. 2 písm. d) „Žiadateľovi, ktorý má na území Slovenskej republiky povolený pobyt, možno udeliť štátne občianstvo Slovenskej republiky bez splnenia podmienky uvedenej v odseku 1 písm. a), ak tento zákon neustanovuje inak, ak je maloletým dieťaťom, ktorého zákonným zástupcom alebo poručníkom je štátny občan Slovenskej republiky alebo právnická osoba určená súdom Slovenskej republiky, a má nepretržitý pobyt na území Slovenskej republiky najmenej dva roky bezprostredne predchádzajúce podaniu žiadosti o udelenie štátneho občianstva Slovenskej republiky; dĺžka pobytu sa nevzťahuje na maloleté dieťa do dvoch rokov.“

⁵⁰ napr. stručný životopis, doklad totožnosti a pod.

nesplnil podmienky ani na udelenie štátneho občianstva, ani na udelenie trvalého pobytu na neobmedzený čas a ani na udelenie azylu. V tom prípade riešenie preňho môže byť práve dlhodobý pobyt. Z toho dôvodu je dôležité v rámci prípravy na dospelosť deti o tomto druhu pobytu informovať, aby o tejto právnej možnosti vedeli (viď kapitolu o príprave na dospelosť).

Dôležité

Pri podaní žiadosti o dlhodobý pobyt je cudzinecký pas možné akceptovať len v prípade, ak údaje o štátnom príslušníkovi tretej krajiny, ktoré sú v ňom uvedené súhlasia s údajmi uvedenými v inom hodnovernom doklade vydanom príslušným štátom, ktorého je štátnym príslušníkom⁵¹.

4.4. Tolerovaný pobyt

V úvode je potrebné zdôrazniť, že **tolerovaný pobyt nemožno považovať za dlhodobé riešenie právnej situácie dieťaťa**, keďže ide o veľmi krátkodobú formu pobytu, avšak zaradujem ho do tejto kapitoly z dôvodu, že v súlade so zákonom o pobyte cudzincov ako aj zákonom o štátnom občianstve SR tolerovaný pobyt môže viesť k trvalému právnemu riešeniu, či už k udeleniu štátneho občianstva, trvalého pobytu na neobmedzený čas alebo dlhodobého pobytu. Zároveň je udelenie tolerovaného pobytu dôležité vnímať ako jeden z prvotných právnych úkonov, ktoré je potrebné absolvovať s dieťaťom, aby došlo k čo najskoršej legalizácii jeho pobytu, a to aj v prípadoch kedy sa následne pristúpi k zlúčeniu rodiny alebo podaniu žiadosti o azyl.

Každá maloletá osoba nájdená na území SR má nárok na udelenie tolerovaného pobytu (podľa § 58 ods. 2 písm. a) zákona o pobyte cudzincov). Pre uplatnenie tohto nároku je však potrebné podať žiadosť o tolerovaný pobyt na oddelení cudzineckej polície príslušnej podľa miesta pobytu/umiestnenia dieťaťa. Túto žiadosť dieťa nemôže podať samé, ale podať za dieťa, resp. spoločne s dieťaťom ju musí miestne príslušný orgán SPOD a SK⁵². Policajný útvar rozhodne o žiadosti o udelenie tolerovaného pobytu alebo o žiadosti o predĺženie tolerovaného pobytu do 15 dní od podania žiadosti policajnému útvaru (§ 59 ods. 7 zákona o pobyte cudzincov). Policajný útvar na žiadosť štátneho príslušníka tretej krajiny udelí alebo predĺži tolerovaný pobyt na dobu trvania dôvodov na jeho udelenie, najviac na 180 dní (§ 59 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov).

Dôležité

O predĺženie tolerovaného pobytu je podľa zákona potrebné požiadať najneskôr v posledný deň pobytu, avšak najlepšie je požiadať cca 3 týždne pred skončením platnosti pobytu, aby predĺžený tolerovaný pobyt plynule nadviazal na predchádzajúci udelený tolerovaný pobyt. Napriek tomu, že zákon hovorí (v § 58 ods. 4), že obdobie posudzovania žiadosti sa považuje za tolerovaný pobyt, existujú však z tohto určité výnimky. Napríklad toto obdobie sa nezapočítava do doby nepretržitého pobytu na účely podania žiadosti o trvalý pobyt na neobmedzený čas alebo žiadosti o dlhodobý

⁵¹ Metodika postupu policajného útvaru pri aplikácii zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 75/2013 Z. z., ktorá tvorí prílohu k rozkazu riaditeľa ÚHCP P PZ č. 55/2012

⁵² Na základe novelizovaného ustanovenia § 59 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov: „Za maloletého bez sprievodu, ktorý je umiestnený v zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a nemá ustanoveného opatrovníka, môže podať žiadosť orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately“.

pobyt. Z toho dôvodu je dôležité, aby cudzinecká polícia rozhodla o predĺžení platnosti tolerovaného pobytu v dobe kedy ešte maloletému trvá udelený tolerovaný pobyt.

Poznámka

Každý cudzinec s udeleným tolerovaným pobytom, vrátane maloletého bez sprievodu, má nárok na vydanie cudzineckého pasu za predpokladu, že nemá vlastný cestovný doklad a nemožno ho zabezpečiť ani prostredníctvom zastupiteľského orgánu štátu, ktorého je štátnym príslušníkom. O vydanie cudzineckého pasu je potrebné požiadať. Znovu, žiadosť podáva v mene maloletého jeho opatrovník/ orgán SPOD a SK. Podľa zákona o správnych poplatkoch je maloletý bez sprievodu oslobodený od správneho poplatku za vydanie cudzineckého pasu⁵³. Policajný útvar vydá cudzinecký pas do 30 dní od podania žiadosti o vydanie cudzineckého pasu. Dôležité je však upozorniť na dve veci: a) cudzinecký pas pre cudzincov s tolerovaným pobytom sa nepovažuje za štandardný cestovný doklad a slúži len na vycestovanie zo SR, nie na návrat do SR; b) ak cudzinec nemá vlastný doklad totožnosti, cudzinecký pas mu neslúži na preukázanie jeho totožnosti (keďže osobné údaje v ňom uvedené vychádzajú iba z tvrdení maloletého o jeho mene, priezvisku, dátume narodenia, štátnej príslušnosti, a ich pravdivosť nie je dostatočne preukázaná/ potvrdená hodnoverným dokladom).

Pozor

Vycestovaním z územia SR tolerovaný pobyt zaniká (podľa § 60 písm. e) zákona o pobyte cudzincov). Na toto by mal byť maloletý upozornený svojim opatrovníkom alebo pracovníkom detského domova.

Kapitola 5

Prijatie dieťaťa v detskom domove – od umiestnenia po osamostatnenie sa⁵⁴

5.1. Prvotné úkony

Po nájdení dieťaťa na území SR a jeho identifikácii ako maloletého bez sprievodu políciou a odovzdaní príslušnému orgánu SPOD a SK môžeme prvotné úkony rozdeliť nasledovne:

Právne úkony: tieto zahŕňajú potrebnú dokumentáciu dieťaťa tak, aby jeho pobyt v SR a umiestnenie v domove boli v súlade s právnymi predpismi SR. Sem patrí predovšetkým:

- súdom vydané predbežné opatrenie o umiestnení dieťaťa do detského domova (zabezpečuje orgán SPOD a SK, ktorému je dieťaťa odovzdané zo strany polície);
- fyzické umiestnenie dieťaťa do detského domova;
- ustanovenie opatrovníka (návrh na súd podáva orgán SPOD a SK príslušný podľa miesta umiestnenia dieťaťa, a to okamžite po umiestnení dieťaťa v detskom domove, a to vtedy ak opatrovník nebol ustanovený spoločne s vydaním predbežného opatrenia o umiestnení);

⁵³ Zákon č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch; Položka 24 – Oslobodenie, bod 9, písm. a)

⁵⁴ Nasledovné fázy boli spracované na základe postupov aplikovaných pri práci s maloletými bez sprievodu v Diagnostickom centre pro nezletilých bez doprovodu v Prahe

- okamžité podanie žiadosti na cudzineckú políciu na udelenie tolerovaného pobytu MBS (návrh spolu s dieťaťom podáva opatrovník s tým, že ak tento nie je ustanovený, podľa novelizovaného zákona o pobyte cudzincov môže návrh podať aj miestne príslušný orgán SPOD a SK a to aj vtedy, ak ešte nebol ustanovený za opatrovníka).

Dôležité

Aj pre deti, u ktorých sa ešte nerozhodlo ako sa bude riešiť ich právna situácia (zlúčenie s rodinou, podanie žiadosti o azyl) je veľmi dôležité, aby mali udelený tolerovaný pobyt čo najskôr po umiestnení v detskom domove, a to jednak z dôvodu legalizácie ich pobytu na území SR, a taktiež z dôvodu, že dĺžka poskytovaného tolerovaného pobytu sa ráta do oprávneného pobytu na účel podania žiadosti o štátne občianstvo alebo žiadosti o trvalý pobyt na neobmedzený čas (viď vyššie kapitolu o trvalých riešeníach).

Úkony smerujúce k stabilizácii a upokojeniu dieťaťa: nie je potrebné zdôrazňovať, že všetky odlúčené deti sú traumatizované, niektoré menej iné viac, a to v dôsledku traumy, ktorú prežili/ mohli prežiť v krajine pôvodu (trauma je vždy prítomná ak ide o deti – utečencov), v dôsledku odlúčenia jednak od rodiny, ale aj od kultúrne známeho a blízkeho prostredia, v dôsledku často strastiplnej cesty, ktorú museli absolvovať, aby sa dostali až na Slovensko, a napokon aj v dôsledku ocitnutia sa v novej, jazykovo a kultúrne odlišnej krajine, o ktorej nič nevedia a ani netušia čo môžu očakávať. Z uvedených dôvodov je potrebné čo najskôr po umiestnení dieťaťa v detskom domove nastaviť komunikáciu s dieťaťom a starostlivosť oňho tak, aby sa dieťa čo najskôr upokojilo a stabilizovalo. Uvedené zabezpečujú predovšetkým sociálny pracovník, vychovávateľ a psychológ. Úloha psychológa môže byť v prvotnej fáze kľúčová, a to nielen pokiaľ ide o diagnostiku a prípadnú liečbu traumy (ak je táto identifikovaná), ale aj pokiaľ ide o prevenciu, ktorej dôležitosť netreba podceňovať, keďže psychické a emočné reakcie na traumu či šok sa môžu dostaviť s oneskorením. Do tohto štádia patrí aj vypracovanie individuálneho plánu práce s dieťaťom, ktorý podlieha pravidelnej aktualizácii v závislosti od vývoja situácie a identifikovaných potrieb a rizík u dieťaťa.

Organizácia Save the Children a SCEP identifikovali nasledovné rizikové a ochranné faktory pri práci s odlúčeným dieťaťom⁵⁵ (tieto môžu slúžiť ako inšpirácia pri práci s dieťaťom v prvotnej fáze, čoho sa vyvarovať a čo sa naopak osvedčilo ako postup/ postupy poskytujúce dieťaťu stabilitu a pocit ochrany):

Rizikové faktory, ktoré ovplyvňujú správanie sa dieťaťa a môžu zhoršiť prácu s dieťaťom

- predchádzajúce vystavenie násiliu (ako obetí alebo svedkov alebo tým, že samotné deti boli nútené páchať akty násillia, napr. detskí vojaci);
- identifikovanie sa s tými, ktorí páchajú násillie;
- strata alebo zmiznutie rodiča;
- dieťa je premožené závažnými úzkosťami;
- ťažkosti so zvládaním smútku a zmien v živote;

⁵⁵ SCEP Training Guide, Risk Factors and Protective Factors; str. 45 - 46; dostupný v anglickom jazyku na: <http://scep.sitespirit.nl/images/17/246.pdf>

- traumatizujúce skúsenosti po príchode do hostiteľskej krajiny, napr. nedostatok služieb a starostlivosti;
- rasizmus a iné formy diskriminácie
- izolácia.

Ochranné faktory, ktoré naopak prospievajú k stabilizácii a integrácii dieťaťa a uľahčujú prácu s ním

- zverenie do starostlivosti osoby/ osôb, ktorá/ é mu pomôžu prekonať úzkosti;
- získanie a nadviazanie priateľských kontaktov/ vzťahov;
- zapojenie sa do vzdelávacieho procesu, štúdium;
- možnosť udržiavať vlastnú kultúru a tradície;
- viesť čo možno „najnormálnejší“ život aký je za daných okolností možný.

Úkony smerujúce k zabezpečeniu prijatia dieťaťa v detskom domove a v kolektíve detí: zabezpečuje detský domov. Aj z pohľadu stabilizácie a integrácie dieťaťa do novej spoločnosti a nového systému môže byť dôležitá interakcia s ostatnými deťmi, skoré pochopenie fungovania a pravidiel detského domova, nadviazanie pozitívnych vzťahov jednak s inými deťmi, ale aj s vychovávateľmi a ostatnými zamestnancami domova, a minimalizovanie izolácie dieťaťa. S tým súvisí aj čo najkratšie umiestnenie v oddelenej časti domova (čo najrýchlejšie vykonanie lekárskeho vyšetrenia) a aj počas doby tohto umiestnenia začať komunikáciu s dieťaťom v smere vysvetlenia aspoň tých najpodstatnejších informácií, t.j. kde sa dieťa nachádza, čo môže očakávať, na koho sa môže obrátiť ak niečo potrebuje, kto a ako mu vie pomôcť riešiť jeho situáciu a pod. Podstatné je hlavne vytvoriť v dieťati pocit, že je na bezpečnom mieste, kde mu bude zabezpečená starostlivosť a ochrana. Aj v tomto štádiu by pri komunikácii s dieťaťom mal byť prítomný tlmočník, aby dieťa správne porozumelo podaných informáciám, a tiež aby mohlo klásť otázky, a príp. vysvetliť aké má akútne problémy (zdravotné, iné).

Úkony smerujúce k zisteniu potrieb a plánov dieťaťa, hľadanie riešenia životnej situácie dieťaťa: zahŕňa aj nájdenie právneho riešenia v súlade s najlepším záujmom dieťaťa. Zabezpečuje opatrovník, spoločne s detským domovom a ideálne aj právnikom. Prítomnosť tlmočníka je nevyhnutná. Je pravdepodobné, že dieťa sa viac otvorí a začne rozprávať pravdivo svoj príbeh až potom, čo sa trochu aklimatizuje v novom prostredí a nadobudne presvedčenie, že je v bezpečí a vybuduje si vzťah dôvery, či už s opatrovníkom, vychovávateľom alebo psychológom. Je preto možné, že hĺbkové zisťovanie potrieb a plánov dieťaťa, vrátane informácií o jeho rodine a okolnostiach odchodu z krajiny pôvodu, bude možné uskutočniť až po krátkej stabilizačnej fáze.

5.2. Jednotlivé fázy pobytu dieťaťa (nultá, adaptačná, stabilizačná, príprava na budúcnosť)

Tu predkladám stručný popis jednotlivých fáz pobytu a výziev, ktorým pri práci s MBS v týchto fázach je potrebné čeliť, tak ako ich predostrela vo svojej prezentácii riaditeľka Zariadenia pre deti cudzincov, Diagnostický ústav v Prahe⁵⁶, vychádzajúc zo svojich dlhoročných skúsenosti pri práci

⁵⁶ Mgr. Zuzana Vučková; riaditeľka Zařízení pro děti cizince, Diagnostický ústav, Středisko výchovné péče a Základní škola, Praha; webová stránka: <http://www.ddc.cz>

s MBS (verím, že môžu poslúžiť ako inšpirácia aj pre profesionálov pracujúcich s MBS v detskom domove na Slovensku):

Nultá fáza príprava na prijatie odlúčeného dieťaťa – čo je potrebné zohľadniť a mať na pamäti:

- Traumy prežité v krajine pôvodu, na cestách, trauma z rozdelenia rodiny, trauma z umiestnenia v detskom domove
- Vek dieťaťa
- Jazyková bariéra – preň nový jazyk (slovenčina)
- Zdravotný stav dieťaťa
- Náboženské vierovyznanie
- Významná anxiozita, sekundárna agresivita
- Útek
- Dostatok validných informácií (dôvody umiestnenia, anamnestické údaje, kto už s dieťaťom pracoval, ako došlo k záchytu, aké kontakty s rodinou udržuje, kde sú rodinní príslušníci, akým jazykom hovorí, aký je jeho psychický a zdravotný stav, náboženstvo)
- Postúpenie všetkých dostupných informácií zodpovedným pracovníkom detského domova
- Príprava na prijatie dieťaťa (voľba tlmočníka, príprava vstupných formalít, uvítací list, práva a povinnosti, príprava ubytovania a oblečenia)

Adaptačná fáza- príjmová

Rizikové faktory:

- Významne úzkostné prežívanie aktuálnej situácie (strach z umiestnenia, obava z nemožnosti komunikácie, strach z kontaktu s ďalšími neznámymi ľuďmi, obava z neznámych úradných postupov)
- Neprijatie pravidiel zariadenia, neschopnosť prispôbiť sa, nerešpektovanie autority
- Môže sa vyskytnúť etnická neznášanlivosť
- Tabakizmus, závislosť na návykových látkach
- Ochorenie dieťaťa

Ochranné faktory:

- Príjem dieťaťa v pokojnom a bezpečnom prostredí
- Poučenie dieťaťa v jeho rodnom jazyku, kontaktovanie vhodného tlmočníka
- Úvodný pohovor psychológa (zistenie aktuálneho stavu dieťaťa, doporučenie pre ďalšiu prácu jednotlivých pracovníkov)
- Umiestnenie v súlade s etnickým a jazykovým vybavením
- Lekárska prehliadka (s vysvetlením o čo ide, aby sa minimalizovali obavy dieťaťa)
- Ponuka primeraných činností podľa aktuálnej situácie a možností dieťaťa

Adaptačná fáza – pobytová, prevencia a mediácia rizík

1-2 týždne pobytu

- Trpezlivé a opakované vysvetľovanie pravidiel spoluzitia vrátane využitia piktogramov a všetkých dostupných dorozumievacích prostriedkov
- Jednotnosť prístupu k dieťaťu
- Možnosť kontaktu so svojimi blízkymi

- Pravidelné sledovanie psychológom – intervenčné pohovory
- Riešenie otázky pobytu, zastupovanie dieťaťa právnikom
- Zapojenie do všetkých aktivít detského domova s ostatnými deťmi
- Práca s ostatnými deťmi v detskom domove smerujúca k prijatiu dieťaťa do kolektívu
- Podpora výučby slovenského jazyka

Stabilizačná fáza

3-6 týždeň pobytu

Napriek očakávanej stabilizácii a adaptovaní sa dieťaťa na nové podmienky, môžu sa vyskytnúť niektoré z nasledovných rizikových faktorov, na ktoré je možné reagovať nasledovne:

- Únava a frustrácia z umiestnenia: Nevyhnutná intenzívna a individuálna práca s dieťaťom na všetkých úrovniach
- Strata súkromia: Vhodné je zaistenie osobnej zóny, terapeutické intervencie
- Frustrácia z nemožnosti kontaktovať rodinu: Podpora kontaktov s vlastnou rodinou
- Konflikty v kolektíve: Individuálna práca s dieťaťom
- Rasová a náboženská neznášanlivosť: Podpora kontaktov s vlastnou komunitou
- Nezmierenie sa s pobytovou situáciou: Podpora výučby slovenského jazyka ako primárnej podmienky integračného procesu
- Nezmierenie sa s možnosťami ďalšej perspektívy: Spoločné hľadanie najbližších cieľov do budúcnosti
- Úteky

Fáza prípravy na ďalšiu budúcnosť

Rizikové faktory:

- Nezmierenie sa s prechodom do iného zariadenia (pri presunoch detí), intrapsychická tenzia z ďalšej zmeny
- Sekundárna anxiozita v prežívaní, zhoršenie psychického stavu
- Únava a vyčerpanosť, celkové sklamanie
- Strata motivácie študovať
- Absencia životných cieľov

Ochranné faktory:

- Skorá príprava dieťaťa na prechod do iného zariadenia
- Nastavenie systému krátkodobých a dlhodobých osobných cieľov
- Motivácia k štúdiu a podpora výučby slovenského jazyka
- Podpora sociálnych kontaktov
- Rešpektovanie kultúrnych a náboženských odlišností
- Skorá a precízna informovanosť ďalšieho zariadenia (pri presunoch dieťaťa)
- Vypracovanie komplexnej správy o dieťati a individuálneho plánu rozvoja osobnosti dieťaťa

5.3. Príprava na dospelosť

Vzhľadom k tomu, že mnohí maloletí bez sprievodu prichádzajú na Slovensko vo veku blízkom dospelosti, často vo veku 17 rokov, v takýchto prípadoch je potrebné pomerne skoro po umiestnení,

začať s prípravou dieťaťa na dospelosť, aby dieťa chápalo aké zmeny nastanú v jeho živote po tom čo dosiahne 18 rokov veku. Táto príprava je o to dôležitejšia, resp. absolútne nevyhnutná, v prípadoch kedy dieťa s blížiacim sa vekom plnoletosti prejaví záujem opustiť detský domov a postaviť sa na vlastné nohy, spravidla tým, že začne pracovať. Pri spracovaní tejto časti vychádzam predovšetkým z nedávnych správ a odporúčaní UNHCR a Rady Európy.

Príprava na dospelosť zahŕňa minimálne nasledovné:

- Vysvetlenie aké zmeny nastanú v živote dieťaťa
- Zistenie či dieťa chce zotrvať v detskom domove po dosiahnutí 18 rokov
- Ak dieťa chce alebo musí opustiť domov po dosiahnutí 18 rokov vysvetlenie aké sú jeho následné možnosti, komunikácia s MVO, ktoré mu vedia pomôcť, sprostredkovanie kontaktu medzi dieťaťom a MVO, príprava na zmenu ubytovania a nový režim
- Zabezpečenie kontinuity štúdia po dosiahnutí 18 rokov (ak dieťa chce ďalej študovať – snaha o motiváciu k štúdiu, vysvetlenie dôležitosti ďalšieho vzdelávania dieťaťu)
- Vysvetlenie možností prístupu na trh práce, vrátane možnosti brigádnickejšieho pracovať popri štúdiu, resp. vysvetliť možnosti diaľkového štúdia, ktoré možno absolvovať aj popri zamestnaní
- Včasná psychologická príprava dieťaťa na opustenie domova
- Vypracovanie plánu pre dieťa na čas pred a po vstupe do dospelosti (musí sa na tomto pláne pracovať už so 17-ročnými deťmi)

V zásade platí, že mnohé postupy aplikované detským domovom pri príprave slovenských detí na opustenie detského domova možno aplikovať aj v prípade maloletých bez sprievodu, avšak mladí dospelí, ktorí sú na Slovensku cudzincami majú situáciu sťaženú práve svojím postavením cudzinca. Toto postavenie ovplyvňuje ich právnu situáciu, integráciu do väčšinovej spoločnosti, zamestnateľnosť, nárok na štátne sociálne dávky, a pod. Preto je dôležité tieto odlišnosti v právnom postavení zohľadniť pri príprave dieťaťa na opustenie detského domova. Z pohľadu právnikastávam názor, že je dôležité dieťa upozorniť na nasledovné:

- Jasne a zrozumiteľne mu vysvetliť jeho právne postavenie: aký má pobyt; či, kedy a ako musí požiadať o predĺženie pobytu alebo doplnkovej ochrany; aké sú jeho možnosti po dosiahnutí plnoletosti (niektoré deti môžu napr. splniť podmienku na podanie žiadosti o trvalý pobyt na neobmedzený čas, príp. po piatich rokoch oprávneného pobytu požiadať o dlhodobý pobyt); ako požiadať o predĺženie cudzineckého pasu alebo vydanie nového pasu; zdôrazniť, že tieto právne úkony už za mladého dospelého nebude robiť opatrovník tak ako doteraz, a podať informáciu aké organizácie mu môžu poskytnúť právnu pomoc;
- Podať dieťaťu ďalšie dôležité právne informácie, aby dieťa už ako mladý dospelý mohlo fungovať samostatne, predovšetkým ohľadne pracovno-právnych vzťahov (či sa môže zamestnať, v závislosti od druhu pobytu v SR, bez povolenia na zamestnanie, alebo ak je prístup na trh práce preňho obmedzený vysvetliť ako; vysvetliť druhy pracovného pomeru a dohôd o prácach mimo pracovný pomer a tiež potrebu pracovnej zmluvy; upozorniť na riziká a právne následky nelegálnej práce); tiež informácie ohľadne štátnych sociálnych dávok, na ktoré má dieťa, v závislosti od druhu pobytu, nárok v prípade nezamestnanosti alebo hmotnej núdze;
- Informovať dieťa o zdravotnom poistení, resp. o forme akou sa mu bude poskytovať zdravotná starostlivosť (napr. cudzinci s doplnkovou ochranou, ktorí nepracujú, nie sú

verejne zdravotne poistení, a potrebnú zdravotnú starostlivosť im hradí Migračný úrad MV SR; je potrebné im odovzdať preukaz oprávnenia na poskytovanie zdravotnej starostlivosti); tiež vysvetliť ako u nás zdravotný systém funguje (všeobecný lekár, úhrady za zdravotné ošetrovanie a za lieky, a pod.);

- Vysvetliť dieťaťu ako u nás funguje spôsob nájmu bytu (nájomná zmluva, podnájom, u cudzincov povinnosť nahlásiť zmenu bydliska na cudzineckej polícii, a pod.), spôsob hľadania si práce (ako napísať životopis a motivačný list, ako a kde si hľadať prácu, zaregistrovanie sa v evidencii uchádzačov o zamestnanie, internetové portály na vyhľadávanie zamestnania, a pod.), ako si otvoriť účet v banke; a ďalšie informácie podstatné pre praktický život, ktoré môžu byť slovenským občanom jasné, ale cudzinci náš právny systém ani systém fungovania spoločnosti nepoznajú, často ich limituje aj jazyková bariéra;
- Dôležité je tiež odovzdať dieťaťu všetky potrebné dokumenty a doklady, ktoré sa týkajú jeho právneho postavenia (pas, doklad o pobyte, rozhodnutie o udelení azylu alebo o poskytnutí doplnkovej ochrany, iné osobné doklady, ktoré sú v úschove detského domova alebo v spise vedenom na orgáne SPOD a SK, napr. rodný list, doklady totožnosti z krajiny pôvodu, doklady o vzdelaní, vysvedčenia, a pod.).

Správa vypracovaná s podporou a finančnou pomocou *UNHCR a Rady Európy* s názvom „*Odlúčené deti žiadajúce o azyl a deti – utečenci na prahu dospelosti: Je dôvod na oslavu?*“⁵⁷ prezentuje nasledovné zistenia a odporúčania, ktoré je dôležité si uvedomiť a mať na pamäti. Za niektorými zisteniami a odporúčaniami uvádzam poznámku, kde popisujem v akom smere sa dané odporúčanie dotýka slovenského kontextu a maloletých bez sprievodu, ktorý dosiahnu plnoletosť v SR.

Všeobecné zistenia a odporúčania

Štúdia sa zameriava na početné oblasti, v ktorých prechod k dospelosti má významný dopad na mladých žiadateľov o azyl bez sprievodu ako aj tých čo už požívajú niektorú z foriem medzinárodnej ochrany. Konkrétne ide o nasledovné oblasti:

- Psychický dopad

Dosiahnutie dospelosti má vo všeobecnosti silný dopad na psychické prežívanie odlúčených detí, a je ešte akútnejší u detí, ktoré sú utečencami, s ohľadom na ich osobitnú zraniteľnosť a potreby.

Adekvátna **psychologická podpora** by mala byť takýmto deťom zabezpečená a mala by zahŕňať **osobitné poradenstvo** ohľadne otázky prechodu do dospelosti, aby sa tak *včas odhalila a následne liečila prípadná úzkosť s týmto prechodom spojená*. Takéto poradenstvo by malo byť poskytované dostatočne skoro a **malo by pokračovať aj po dosiahnutí veku dospelosti**.

Poznámka: *V tejto súvislosti si dovoľím odporučiť, aby kontakt medzi dieťaťom a detským domovom úplne nezanikol automaticky tým, že dieťa opustí detský domov, aby mladý dospelý psychologicky mal pocit, že sa aj po opustení domova má možnosť na niekoho obrátiť. Resp. ak udržiavanie kontaktu aspoň v prvých mesiacoch po osamostatnení sa nie je možné, je o to*

⁵⁷ Unaccompanied and Separated Asylum-seeking and Refugee Children Turning Eighteen: What to Celebrate?“). Túto správu originál v angličtine nájdete na: <http://www.refworld.org/docid/53281a864.html>

dôležitejšie nakontaktovať dieťa, ešte pred odchodom z detského domova, na štátne inštitúcie alebo mimovládne organizácie, ktoré mu môžu poskytnúť podporu v jeho integrácii.

- Špecifické garancie v azylovom konaní

Štúdia odhaľuje, že odlúčené deti, ktoré **dosiahnu vek dospelosti v čase prebiehajúceho azylového konania** strácajú početné špecifické garancie, čo môže ovplyvniť ich schopnosť brániť svoje práva v konaní a teda aj výsledok azylového konania.

Určité kľúčové záruky, ktoré majú v azylovom konaní odlúčené deti, by mali presahovať, ak je to možné, aj do konania po dosiahnutí dospelosti v záujme toho, *aby nebolo ohrozené náležité posúdenie azylovej žiadosti.*

Poznámka: Ak dieťa opúšťa detský domov v čase trvania azylového konania, je veľmi dôležité dieťaťu náležite vysvetliť čo to preňho znamená. Avšak aj vtedy ak dieťa neopúšťa detský domov po dosiahnutí plnoletosti, ale naďalej prebieha azylové konanie, je rovnako nevyhnutné dieťaťu vysvetliť aký vplyv má dosiahnutie veku plnoletosti na jeho postavenie v azylovom konaní. Keďže dosiahnutím veku plnoletosti dieťa ďalej nemá opatrovníka, ktorý ho doposiaľ v azylovom konaní zastupoval, dieťa teraz už ako mladý dospelý bude musieť v konaní ďalej svoje práva hájiť sám, za predpokladu, že nemá právneho zástupcu. Vhodné je dieťaťu odporučiť právnikov mimovládnych organizácií, ktorí poskytujú právnu pomoc a poradenstvo v azylovom konaní. V prípade, že dieťa chce podať odvolanie proti rozhodnutiu Migračného úradu MV SR alebo je jeho azylové konanie v čase dosiahnutia plnoletosti už v štádiu odvolacieho konania, t.j. pred súdom, mladému dospelému je potrebné poskytnúť kontakt na právnikov Centra právnej pomoci. Mladému dospelému je tiež potrebné odovzdať všetky dokumenty týkajúce sa jeho azylového konania, vrátane všetkých relevantných rozhodnutí a oznámení, kópií dotazníka z pohovoru a zápisníc, atď. Mladému dospelému, ktorý opúšťa detský domov po dosiahnutí plnoletosti v pozícii žiadateľa o azyl je tiež potrebné vysvetliť povinnosť dostaviť sa do troch dní od nadobudnutia plnoletosti do pobytového tábora Migračného úradu MV SR⁵⁸

- Zlúčenie s rodinou

Po dosiahnutí plnoletosti odlúčené deti uznané za utečencov strácajú svoje právo na zlúčenie s rodinou. Rovnako, pokiaľ sa procedúra za účelom zlúčenia s rodinou neukončí do veku ich plnoletosti, môže byť ukončená.

Majúc na zreteli dôležitosť zlúčenia rodiny v procese uľahčenia prechodu k dospelosti ako aj zdroje, ktoré boli štátom vynaložené na proces zlúčenia, tento proces by mal byť dokončený aj po dosiahnutí veku plnoletosti odlúčeného dieťaťa. Procesy smerujúce k zlúčeniu rodiny by mali byť urýchlené a zjednodušené.

⁵⁸ Novelizovaný zákon o azyle bude s účinnosťou od 20.07.2015 obsahovať túto povinnosť: „Ak je žiadateľom maloletý bez sprievodu, je povinný, ak mu v tom nebránia závažné dôvody, dostaviť sa do pobytového tábora do troch dní od nadobudnutia plnoletosti; to neplatí, ak žiadateľ požiadal o zotrvanie v zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa osobitného predpisu.^{13a}) Zariadenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately oznámi ministerstvu podanie žiadosti podľa prvej vety, ako aj skutočnosť, či so žiadateľom uzavrie dohodu, ktorá bude obsahovať podmienky jeho zotrvania v tomto zariadení; čas od podania žiadosti do oznámenia, ako aj čas, ktorý podľa dohody môže žiadateľ zotrvať v zariadení, sa považuje za povolenie pobytu mimo pobytového tábora podľa § 22 ods. 3.““

Poznámka: Aj vo svetle uvedeného a majú na pamäti, že konanie za účelom zlúčenia rodiny je spravidla veľmi zdĺhavé, je dôležité, aby bolo začaté čo najskôr a aby sa vyvinulo maximálne úsilie zodpovedných, vrátane zamestnancov detského domova pracujúcich s dieťaťom, na zistenie informácií o rodine, dôvodoch odlúčenia a vzťahu dieťaťa k rodičom a/ alebo iných príbuzným (či existuje vôľa zlúčiť sa s nimi), ďalej na zistenie kde sa rodinní príslušníci nachádzajú, okamžité pátranie po rodičoch, ak je to potrebné, a v prípade, že zlúčenie je v záujem dieťaťa, urýchléné podniknutie krokov k nadviazaniu kontaktu s rodinou a k zlúčeniu ako takému. Uvedené platí tak pri malých, ako aj pri starších deťoch, pričom pri deťoch vo veku 16 – 17 rokov treba mať skutočne na pamäti, že ak sa zlúčenie s rodinou nepodarí do dosiahnutia ich plnoletosti, následne to pre nich môže byť oveľa komplikovanejšie, príp. dokonca nemožné, keďže už naďalej nebudú v pozícii detí.

- Prístup ku vzdelaniu

Štúdia ukazuje, že prístup ku vzdelaniu pre odlúčené deti môže byť vážne ohrozený keď dosiahnu vek plnoletosti, a dokonca ešte predtým, zatiaľ čo výpovede detí preukazujú, že pokračovanie vo vzdelaní by veľmi uľahčili ich proces prechodu do dospelosti.

Prístup ku vzdelaniu by mal byť podporovaný, a to aj vtedy keď odlúčené deti dosiahnu plnoletosť, keďže zohráva kľúčovú úlohu v ich prechode k dospelosti.

Poznámka: Po opustení detského domova sa mladý dospelý musí starať sám o seba, čo znamená začať čo najskôr zarábať, čo vedie k tomu, že bývalí maloletí bez sprievodu často po opustení detského domova predčasne ukončia štúdium. Z toho dôvodu je dôležité ich už pred dosiahnutím plnoletosti motivovať k štúdiu, ak cítia potrebu zarábať prípadne im to umožniť formou brigádnickej práce študenta, a opakovane im zdôrazňovať aké je štúdium pre ich budúcnosť dôležité, a motivovať ich tak v pokračovaní v štúdiu aj po dosiahnutí plnoletosti, čo je pre nich možné najmä vtedy, ak sa rozhodnú zotrvať v detskom domove aj ako mladí dospelí.

- Prístup k vhodnému ubytovaniu

Otázka umiestnenia, resp. ubytovania odlúčených detí sa veľmi odlišuje v jednotlivých štátoch Rady Európy.

Štúdia dokumentuje potrebu, aby odlúčené deti zostali v mieste ubytovania, kde im je zabezpečená náležitá podpora a poradenstvo najmenej počas prechodného obdobia po dosiahnutí plnoletosti.

Poznámka: Napríklad v Českej republike fungujú tzv. Domy na pol ceste, ktoré slúžia ako akási prechodná zastávka pre deti z detských domovov po tom čo detský domov opustia až kým sa nepostavia na vlastné nohy. V Prahe je takýto dom na pol ceste výlučne pre bývalých maloletých bez sprievodu. V podmienkach SR je pre deti najlepšie ak si vybudujú dobré vzťahy v detskom domove a rozhodnú sa tam zotrvať na základe dohody s domovom aj po dosiahnutí plnoletosti⁵⁹.

⁵⁹ Podľa novely zákona o SPOD a SK účinnej od 20.07.2015 bude mať mladí dospelý možnosť zotrvať v detskom domove po dosiahnutí plnoletosti na základe dohody s detským domovom, ak bude mať na Slovensku naďalej oprávnený pobyt, a to aj počas posudzovania žiadosti o udelenie azylu, posudzovania žiadosti o udelenie tolerovaného pobytu a lehoty určenej na rozhodnutie sa o spolupráci s orgánmi činnými v trestnom konaní pri objasňovaní trestného činu súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi. Ustanovenia zákona o SPOD a SK o mladých dospelých v detskom domove sa nevzťahujú na mladého dospelého, ak má na území Slovenskej republiky tolerovaný pobyt z iného dôvodu ako z dôvodu, že to vyžaduje rešpektovanie jeho súkromného a rodinného života a v detskom domove je umiestnený aj súrodeneц mladého dospelého, alebo že je obeťou obchodovania s ľuďmi.

- Zamestnanie

Rovnako ako v prípade vzdelania, aj prístup k zamestnaniu sa javí ako zásadná otázka a obava pre osoby pokryté touto štúdiou. Taktiež ide o faktor uľahčujúci prechod do dospelosti. Avšak, štúdiá odhaľuje akútne ťažkosti získať zamestnanie, a to aj v prípade azylantov a osôb s doplnkovou ochranou, u ktorých je prístup na trh práce zaručený.

Odlúčeným deťom by po dosiahnutí dospelosti mali byť zabezpečené vhodné poradenstvo a podpora v záujme uľahčenia ich prístupu na trh práce.

Poznámka: Ako už bolo uvedené vyššie, toto poradenstvo a podpora by im malo byť poskytnuté už skôr, pred dosiahnutím plnoletosti, v rámci prípravy na dospelosť/ osamostatnenie sa.

- Informácie

Štúdiá odhaľuje, obzvlášť prostredníctvom individuálnych výpovedí, absenciu alebo nedostatok informácií poskytovaných, v dostatočnom časovom predstihu, odlúčeným deťom ohľadne dôsledkov ich prechodu k dospelosti.

Jasné a transparentné informácie o dôsledkoch dosiahnutia veku plnoletosti by mali byť odlúčeným deťom včas poskytnuté, a to predovšetkým pokiaľ ide o ich práva a povinnosti, ktoré budú mať po tom čo plnoletosť dosiahnu.

- Určovanie veku

Štáty Rady Európy sa uchylujú k určovaniu veku a metódy sa veľmi v jednotlivých štátoch odlišujú. Spoľahlivosť týchto metód je spochybňovaná a nesprávne určenie veku môže zhoršiť ťažkosti, ktorým odlúčené deti čelia počas obdobia prechodu k dospelosti.

Je potrebné zlepšiť procesy určovania veku a mala by byť aplikovaná zásada v pochybnostiach v prospech maloletosti v záujme uľahčenia prechodu k dospelosti.

Poznámka: Podrobne k problematike určovania veku si môžete prečítať v publikácii Ligy za ľudské práva s názvom Dieťa alebo dospelý? Publikácia je dostupná na webstránke Ligy za ľudské práva.

Ďalším dokumentom, ktorý dávam do pozornosti je *Rezolúcia Parlamentného zhromaždenia Rady Európy s názvom „Migrujúce deti: Aké majú práva po 18-stke?“*⁶⁰. Podľa Rezolúcie by malo pre uľahčenie prechodu do dospelosti existovať tzv. tranzitné obdobie, pre mladých dospelých vo veku 18 až 25 rokov, počas ktorého sa mladým migrantom bude poskytovať pomoc najmä v týchto oblastiach:

- Sociálne zabezpečenie, resp. podpora dobrých životných podmienok, a vzdelanie
- Prístup k informáciám o relevantných administratívnych konaniach
- Predĺženie poskytovania ubytovania aj po dosiahnutí veku plnoletosti
- Prístup ku náležitej zdravotnej starostlivosti

⁶⁰ Resolution 1996 (2014): Migrant Children: What Rights at 18? Prijaté Parlamentným zhromaždením Rady Európy 23.5.2014; text dostupný v angličtine tu:

<http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp?FileID=20926&Language=EN>

Poznámka: Ako vidno, tak aj Rezolúcia Parlamentného zhromaždenia Rady Európy zdôrazňuje dôležitosť podporovania mladého dospelého po tom, čo dosiahne 18 rokov veku, a to najmä tým, že mu aj naďalej bude poskytované ubytovanie, vzdelanie, zdravotná starostlivosť a informácie. Toto sa dá v podmienkach SR v zásade zabezpečiť pre maloletých bez sprievodu len tým, že zostanú aj ako plnoletí naďalej bývať v detskom domove. Táto možnosť by im vždy mala byť ponúknutá v dostatočnom časovom predstihu pred dosiahnutím veku 18 rokov a s riadnym vysvetlením podmienok zotrvania v detskom domove, aby sa mohli informovane rozhodnúť.

Príloha: Preklad Všeobecného komentára č. 14 Výboru pre práva dieťaťa

Relevantné zákony

- Ústava Slovenskej republiky (460/1992 Zb.)
- Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle
- Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov
- Zákon č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve
- Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine
- Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele
- Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (Školský zákon)
- Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce
- Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok
- Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (Správny poriadok)
- Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti
- Zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení
- Zákon č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch

Relevantné medzinárodno-právne dokumenty a právne predpisy EÚ

- Dohovor OSN o právach dieťaťa (a Všeobecné komentáre Výboru OSN pre práva dieťaťa)
- Dohovor o právnom postavení utečencov
- Európsky Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd
- Dohovor o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti
- Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu
- Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi
- Charta ľudských práv EÚ
- Dublinské nariadenie (č. 604/2013 EP a Rady)

Odporúčaná literatúra

- Kritériá a postupy UNHCR pri vyhodnocovaní žiadostí o medzinárodnú ochranu
- SCEP Návrh vhodného postupu
- UNHCR Best Interest Determination Guidelines
- Míznúce deti, Pozičný dokument a Východisková analýza, 2014, Liga za ľudské práva (HRL)
- Dieťa alebo dospelý? Ochrana práv cudzincov v konaniach o určenie veku a v konaniach o zaistení, 2013, HRL
- Opatrovníctvo a poručníctvo MBS v podmienkach SR, 2011, HRL
- Brožúra určená pre maloletých bez sprievodu „Môj život v SR“, aktualizovaná 2014, HRL
- Prvá právna pomoc pre cudzincov/ First Legal Aid Kit for Foreigners, 2013, HRL
- Právne postavenie a možnosti integrácie MBS v SR, 2009, HRL